

Podkarpatská Rus

Časopis Společnosti přátel Podkarpatské Rusi

1 | 2014

Břežnové dny na Ukrajině | Dimitrij Pop: Rusíni jsou jednoznačně proti ruské agresi | Památce Kláry Dubské | Sourozence Ulrychovy okouzila Podkarpatská Rus | Závěr statí Karla Richtera o životě generála Kričfalušiho a Antonína Hrbka o výstavbě Užhorodu | Historie podkarpatských měst, Ust'-Čorna

Aktuální Ukrajina

Letošní kalendář je plný výročí velkých historických událostí, jejichž důsledky hluboce poznamenaly další dějiny. Připomeňme si některá: Před sto lety začala první světová válka, která osudově zasáhla do života národů, připravila o život milióny lidí, překreslila mapu Evropy, změnila svět. Měla velký dopad i na Podkarpatskou Rus. Vždyť na jejím území se odehrály v průběhu válečných střetů těžké boje, jejichž stopy jsou patrné dodnes – o mrtvých vydávají svědectví statistiky i hřbitovy. V roce 1919, tedy před 95 lety, se Podkarpatská Rus stala součástí Československé republiky, zůstala však součástí mladého státu jen necelých dvacet let. Letos také uplyne „kulatých“ sedm desetiletí ode dne, kdy Podkarpatsko obsadila vojska Rudé armády – do Užhorodu vstoupila 27. října 1944 – a celý region byl připojen k Sovětskému svazu. (Nepřipomíná vám toto v podstatě silové řešení něco velmi aktuálního?)

Měli jsme pro toto číslo našeho časopisu připraveno několik statí historiků, kteří se vracejí k významným dějinným událostem. Nynější dramatické události na Ukrajině však rozhodly, že je odložíme do příštích čísel a budeme se věnovat hlavně současnosti; Podkarpatská Rus je přece součástí ukrajinského státu, a osud Ukrajiny určuje také realitu a budoucnost podkarpatského regionu, rusínského národa i všech dalších, kteří tam žijí. Získali jsme rozhovor s rusínským aktivistou prof. Dimitrijem Popem, či článek publicisty a našeho člena René Kočíka a snímky Ivo Dokoupila o aktuálních událostech v Kyjevě. Oba v uplynulých týdnech působili na Ukrajině jako spolupracovníci organizace Člověk v tísni (Ivo Dokoupil jako koordinátor humanitární pomoci) a bezprostředně se podíleli na pomoci tamním lidem. Jejich příspěvky se v našem časopise ostatně neobjevují poprvé.

Současné dění na Ukrajině nám náležitě připomíná i další důležité výročí: už čtvrt století žijeme ve svobodném státě; jde o to, aby naši suverenitu a svobodu neohrozily mocenské snahy nebezpečných imperátorů.

AGÁTA PILÁTOVÁ

Foto Ivo Dokoupil

Občané z Podkarpatské Rusi přivezli na kyjevský Majdan vzkaz: „Rachov je Evropa“

Na kyjevském Majdanu

Začalo to karnevalem, mírným, ale odhodlaným protestem převážně střední třídy a studentů, a skončilo největším krveprolitím v novodobé ukrajinské historii. Události na Ukrajině zaměstnávají už déle než čtvrt roku média na celém světě. Výsledkem dění na východ od našich hranic není jen změna vlády v nejrozlehlejší zemi Evropy, ale po nedávném referendu o přičlenění ukrajinského Krymu k Rusku i geopolitická proměna kontinentu.

Autor těchto řádků byl v poslední době v Kyjevě několikrát. Mluvil s lidmi, kteří loni na podzim vyšli na tamní náměstí Nezávislosti, které proslulo pod názvem Majdan, slyšel mnoho příběhů, osvětlujících, proč ukrajinská společnost vybuchla jako přetopený kotel.

Za spouštěč ukrajinských protestů je považován okamžik, kdy dnes už bývalý prezident Viktor Janukovyč, navzdory slibům svým voličům i evropským politikům, loni v listopadu na poslední chvíli ucucl před podpisem dlouho vyjednávané asociační dohody s Evropskou unií. Pro značnou část ukrajinské střední třídy a inteligence to byl šok. Vůbec první demonstraci svolal přední ukrajinský novinář Mustafa Najem, který na svém Facebooku vyzval: „Jestli tady tisíc lidí napíše, že večer přijdou na Majdan, tak já to zorganizuji.“ Nevinná věta odstartovala sérii událostí, která do historie vstoupí jako Euromajdan.

Povstání proti státnímu mechanismu

První protest na kyjevském Majdanu vydržel zhruba týden a měl skončit v neděli po summitu ve Vilniusu, kde pohasla naděje proevropsky orientovaných Ukrajinců. „Měli jsme naplánované, že svoláme po-

slední demonstraci a pak vyhlásíme, že se budeme potkávat jednou za dva měsíce, abychom do prezidentských voleb v roce 2015 udrželi evropské téma mezi lidmi,“ vysvětloval později jeden z lídrů opozice a současný ukrajinský premiér Arsenij Jaceňuk. Na víc opozice neměla síly ani prostředky. Nehledě na to, že demonstrace po vilniuském zklamání byla dílem občanské společnosti, nikoli politiků.

Pokračování na straně 3

VALNÁ HROMADA

Výkonný výbor SPPR zve na valnou hromadu, která se bude konat

26. 4. od 10 hod. ve společenském sále Domu národnostních menšin (Praha 2, Vocelova 3, poblíž stanice I. P. Pavlova).

Program:

1. Zahájení; rusínské písně zazpívá a zahráje osmnáctiletý nevidomý Rolando Lombino
2. Uvítání
3. Volba komisí (mandátové, volební a návrhové), volba moderátora, zapisovatele a ověřovatele zápisu
4. Zpráva o činnosti za uplynulé období a revizní zpráva
5. Zpráva o činnosti odboček
6. Volba nového výkonného výboru
7. Diskuse
9. Závěr – malé občerstvení

Pozvánka na naši další akci – minifestival RUSÍNI SLOVEM I OBRAZEM na straně 6

Biľakův stín aneb „primitivní Rusíni“

Temný stín komunistického funkcionáře Vasilu Biľaka jako by dál přetrvával i po jeho smrti. V souvislosti s úmrtím tohoto neblaze proslulého signatáře „zvacího dopisu“, jímž v roce 1968 pozval sovětská vojska do Československa, vyšel v deníku Lidové noviny (7. 2. 2014) rozhovor Petra Zídka s historikem Zdeňkem Doskočilem. Říká se v něm mj.: „Vasil Biľak skutečně na první pohled působil primitivně. Trochu ho k tomu předurčoval i jeho rusínsky původ a nedobrá slovenština.“ Takové nehorázné tvrzení by neměl renomovaný historik vypustit z úst. Není divu, že výrok vzbudil oprávněné rozhořčení (nejen) rusínských organizací a jejich představitelů, ale i mnoha dalších slušných lidí. Skutečnost, že redakce

LN i autor výroku se Rusínům následně omluvili, na tom mění jen málo. V prohlášení, které podepsaly rusínské organizace na Slovensku i v ČR, k nimž se připojujeme i my, se např. říká: „Jméno rusínského etnika (na Slovensku a v Čechách) vyjadřujeme své pobouření a protest. Ohrážujeme se vůči takovému vyjádření. Mimořádně negativně vnímáme důsledky zveřejnění uvedeného citátu... Lidové noviny zveřejněním tohoto vyjádření vysílají široké veřejnosti zavádějící informaci. Další rozměr daného vyjádření na adresu rusínského etnika by mohl být hodnocen i jako podpora projevu diskriminace menšiny, dehonestační národnosti, či jako šíření národnostní nesnášenlivosti.“ Dále prohlášení konstatuje,

že konzultací s odborníky se podobným nepravdivým tvrzením a hanobením národností menšiny dalo předejít. „Kvalita etnika přece není závislá na konkrétním představiteli, a ani naopak, příslušnost člověka k etniku není znakem jeho inteligence. ... Primitivnost nemůže být generalizována jako etnický rys.“

Z. Doskočil posléze omluvně reagoval: „Je mi opravdu líto, že z mé strany došlo k tomuto vážnému pochybení. Budte ujištěni, že se nejednalo o žádný zlý úmysl či záměr.“ Rádi věříme, jednalo se „pouze“ o neprofesionální a nepromyšlené věty hozené do větru. Ale i to docela stačí, aby byla poněkud zpochybněna kompetentnost autora výroku, ne?

ap

Prohlášení Světové rady Rusínů k situaci na Ukrajině

My, členové Světové rady Rusínů, Rusnaků a Lemků jsme se sešli na svém zasedání dne 1. 3. 2014 ve městě Deva v Rumunsku a vydáváme toto společné prohlášení Světové rady Rusínů:

Jsmo velmi znepokojeni událostmi, které se staly v poslední době na Ukrajině. Hluboce litujeme lidských obětí – těch, kdo zemřeli či byli zraněni na Euromajdanu. Vyjadřujeme hluboké soucítění a soustrast rodinám zemřelých.

Rozhodně odsuzujeme všechny násilné akce proti pokojným lidem. Nejlepším řešením všech problémů a jedinou cestou vedoucí k prospěchu ukrajinského lidu a národnostních menšin v této zemi včetně Rusínů, Rusnaků a Lemků, je dialog. Dialog v tom duchu, jak je pojímán a realizován v modelu evropské politiky k národům a národnostním menšinám.

Věříme, že na Ukrajině zvítězí demokracie a že také tato země se brzy stane členem Evropské unie; a s ní do společné Evropy vstoupí i Rusíni, Rusnaci a Lemkové žijící v tomto státě.

Podepsáni členové Světové rady Rusínů přítomní v Devě:

Srbsko – Djura Papuga, Rumunsko – Julija Fircak, Maďarsko – Stepan Ljavinec, Slovensko – Vladimír Protiivňák, Ukrajina – Mikola Bobinec, Česká republika – Alexander Moshkola

Foto Ivo Dokoupil

Památce Kláry Dubské

Na prahu letošního roku zemřela po těžké nemoci paní Klára Dubská, rozená Bunganičová. Nejblížejší rodina, příbuzní a četní přátelé se s ní rozloučili v pondělí 13. ledna při bohoslužbě v řeckokatolickém kostele sv. Klimenta v Praze.

Ještě nedávno, loni v dubnu, jsme slavili její devadesátiny (při té příležitosti jsme v č. 2/2014 přinesli její životopis). Jsem hrdá na to, že jsem se s ní osobně znala, že mezi námi bylo i jakési pomyslné propojení přes jejího bratra – pan profesor Bunganič byl známý jazykovědec, tak trochu kolega mého otce, který byl také lingvistou, a tatínek si ho velice vážil. Měli jsme společné známé a přátele, například vladkyu řeckokatolické církve v České republice, Otce Ivana Ljavince, který byl jejím spolužákem.

Znala jsem ji jako bystrou, vzdělanou, milou a velmi pracovitou ženu, spolehlivou a houževnatou. Vždy se cítila jako Rusínka, účastnila se několika světových kongresů Rusínů, na-

vštěvovala akce naší Společnosti. Vážila jsem si její inteligence, životního elánu, skromnosti a praktičnosti, s níž dokázala řešit životní problémy, často velmi obtížné. Obdivovala jsem její hluboký vztah k víře a řeckokatolické církvi.

Noblesní a stále půvabná paní, kterou dvakrát vyhodili z vysoké školy, nicméně se vzdělkou dokázala v profesi dobře uplatnit, vytvořila domov pro muže lékaře, perzekvovaného komunistickým režimem, a početnou rodinu. Většinu života působila ve zdravotnictví. Pracovala nejen pro „svě“, ale i pro druhé.

Nikdy o sobě příliš nemluvila – a to jsme léta byly obě členkami Společnosti přátel Podkarpatské Rusi a pracovaly ve výboru. Spíš pracovala než povídala.

Když před časem napsala pro instituci „Paměť národa“ vlastní životopis, dokázala ho vtěsnat do 19 řádek... Přitom by její život vydal na román.

Klára Dubská vychovala tři syny a těšila se

z vnoučat i pravnučat. Byla aktivistkou řeckokatolické církve, zpívala ve sboru řeckokatolického kostela sv. Klimenta, aktivně působila v rusínském hnutí. Byl to vzácný člověk

Vičnaja jej pamjat!

AGÁTA PILÁTOVÁ

Na kyjevském Majdanu

Dokončení ze strany 1

Události však nabraly úplně jiný spád. Těsně před ukončením protestu policejní těžkooděnci bezdůvodně a brutálně rozehnali pár desítek převážně mladých lidí a studentů. Za pár dní už v centru Kyjeva protestovaly statisíce lidí z celé země. Proevropská rétorika začala ustupovat, hlavním požadavkem demonstrantů se stala demise vlády a předčasné prezidentské volby. Kotel dlouho kumulované nespokojenosti a frustrace definitivně vybuchl.

Hlavním cílem lidí, kteří tři měsíce protestovali v kyjevských ulicích a nakonec v nich i umírali, ovšem nebyla pouhá obměna personálů, ale změna celého systému. Asi nejlépe to popsala novinářka a šéfredaktorka renomovaného týdeníku *Dzerkalo* tyžňa Julie Mostova: „Majdan – to je povstání lidí proti státnímu mechanismu, který nevykonává své funkce: kde prezident nereformuje, ale inkasuje; kde policie nechrání, ale vydírá; kde soudy nehledají pravdu, ale prodávají rozsudky; kde prokuratura nevyšetřuje, ale předem odsuzuje.“

Každý, kdo cestuje na Ukrajinu – Podkarpatskou Rus nevyjímaje – si toho musel všimnout: Ukrajinu jako rakovina stále víc rozežíral nenasytý systém korupce. Za vládnutí prezidenta Janukovyče byl do dokonalosti doveden model černého výběru „daní“, které místo do státní pokladny směřovaly do soukromých kapes „Rodiny“, tedy oligarchického klanu kolem prezidentova staršího syna Oleksandra. Důkazy není těžké najít. Jedním z nich je i Janukovyčovo proslulé sídlo v Mežihirji poblíž Kyjeva. Prezident země, které hrozí bankrot a kde průměrná mzda nedosahuje ani výše českého důchodu, žil v rezidenci, rozprostírající se na ploše 140 hektarů, ohrazené pětmetrovým plotem o obvodu 54 kilometrů, jejíž součástí bylo golfové hřiště, jachta, jezdecký klub, střelnice, tenisové kurty, domky pro hosty i služebnictvo a obrovský dům, ve kterém jen závěsy do jedné místnosti přišly ukrajinské daňové poplatníky na více než dva miliony korun. Legendou je pak záchodová mísa provedená ve zlatě...

Perspektiva je v demokratické Ukrajině

V březnu, ve dnech, kdy se odehrávaly nejdramatičtější události v Kyjevě i na Krymu, přijel na několik dní do Česka rusínský aktivista profesor DIMITRIJ POP, místopředseda Spolku Podkarpatských Rusínů. Využili jsme příležitosti a poprosili ho, aby pro náš časopis odpověděl na několik otázek.

Jaké hodnotíte současnou situaci na Podkarpatsku a na východě Ukrajiny?

Rusíni jsou jednoznačně proti agresí Ruska proti Ukrajině, i když dosud se k nim chovala macešsky. Jako jediná z menšin na Podkarpatsku ihned vystoupili s protestním prohlášením na TV Tisa proti ruské agresí na Krymu a proti hrozbě války. Je přiznání, že militantní ukrajinské organizace, které svou činností daly záminku Putinovi, ještě několik dnů potom dělaly mrtvého brouka...

Je podle vás demokratický svět schopen zastavit prezidenta Putina v jeho velmocenských expanzích?

Nebeská setnina se dívá

Tříměsíční protest vyvrcholil v polovině února masakrem, po kterém prezident Janukovyč uprchl ze země, parlament bleskově odsouhlasil řadu zákonů včetně složení nové vlády a termínu předčasných prezidentských voleb.

Revoluce mezitím proměnila životy statisícům lidí. Více než stovka demonstrantů obětovala snu o lepší zemi vlastní život. Byli mezi nimi studenti, vysokoškolská profesora, lidé ze západu i východu země. Zkuste si na internetu najít fotografie této „nebeské setniny“, jak Ukrajinci těm, kteří při střetech na Majdanu zemřeli, říkají. V těch tvářích lze vyčíst odhodlání, touhu po svobodě a spravedlnosti, ale ani stopu extremismu či snad fašistického poblouznění, jak vykresluje propaganda vyráběná často na zakázku Kremli.

Autor těchto řádků byl v Kyjevě, když v polovině února utichla střelba, a pomáhal s organizací převozu raněných na léčení do České republiky. Celkově jich Česko v rámci programu Medevac přijalo třicet osm. Byl mezi nimi i osmadvacetiletý Mychajlo Malec z Užhorodu. Podomácku vyrobený granát mu provrtal nohy a břicho. „Byl to plynový granát, na který někdo lepící páskou přilepil kuličková ložiska. Jedno ložisko, které mi prolétlo břichem, mám stále v páteři,“ řekl mladík českým novinářům. Pochází sice z Podkarpatské Rusi, ale v Kyjevě pracuje už dva roky jako elektrotechnik. Na demonstrace chodil

od samého začátku. Osudný granát vedle něj vybuchl, když se shýbal pro dlažební kostku. Na ambulanci, kde byl ošetřen, přivezli podle jeho slov i jednoho příslušníka jednotek Berkut, které demonstrace potlačovaly. „Měl zraněnou páteř. Zeptal jsem se ho, jestli si je jistý, že střílí do těch správných lidí. Neodpověděl nic. Jen svěsil hlavu,“ vyličil Mychajlo českým novinářům.

Nejtěžší zkouška

Ukrajina dnes prochází nejtěžší zkouškou za léta své nezávislosti. Scénářů, v co může současné dění vyústit, je mnoho, včetně těch nejčernějších předpovídajících rozpad země. Za touhu odpoutat se od sovětského dědictví – slovo „sovětské“ je namístě, protože víc než o tření mezi etnickými Ukrajinci a Rusy jde o střet evropské mentality a postsovětských nostalgiků – už Ukrajinci zaplatili ztrátou poloostrova Krym. Že je Ukrajina daleko a nás se nově probuzená ruská chuť rozšiřovat impérium netýká? „Rusko stále usiluje o vliv ve střední Evropě,“ varoval před pár dny exministr obrany a bývalý velvyslanec v Moskvě Luboš Dobrovský. Rusko je podle něj agresor, nikoli partner, který slyší na politiku smířlivosti. I proto bychom měli lidem na Ukrajině – těm pod Karpaty, ale i těm na březích Dněpru – fandit. Na Ukrajině se totiž rozhoduje i o nás...

RENÉ KOČÍK

Bohužel demokratický svět myslí jen na své hospodářské zájmy v Rusku. Jeho protesty a sankce připomínají starší generaci někdejší rezoluce Číny v 50. a 60. letech – „555 vážných varování“ Spojeným státům. Pouze prezidentka Litvy paní Gribauskajte zdůraznila, že taková pozice může mít vážné důsledky pro demokratickou Evropu. Je to velká chyba jak USA, tak EU. Ukrajinskí politici jsou chováni EU zklamání. Rusíni vidí stejně také českého prezidenta Zemana. Na předvolebním setkání s Rusíny v Poděbradech slíbil zlaté hory doly – říkal, že jakmile bude zvolen prezidentem, ihned se vypraví do Kyjeva a rezoluně se zastane Rusínů. A jede tam dodnes...

Jaké je současná situace na Podkarpatsku, jak vnímají lidé – a především Rusíni – vývoj a budoucnost své vlasti?

Atmosféra na Podkarpatsku je poměrně klidná, avšak budoucnost mlhavá. Spory mezi Rusíni a Ukrajinci jsou teď vedlejší záležitosti.

Co tohle všechno podle vašeho názoru znamená pro Rusíny na Podkarpatsku? A pro budoucnost celého region vůbec – pro případné úsilí o autonomii? Má dnes reálný smysl?

Rusíni nehodlají komplikovat situaci, usilovat o autonomii dnes nemá smysl, její vedení by se dostalo do rukou místních mafiánských oligarchů. Proč bychom měli tahat za ně kaštaný z ohně? Vlastní organizovanou politickou oporu, stranu, nemáme a nemáme ani vlastní státnickou elitu. Je to díky neustálému tlaku a šikanování předešlých ukrajinských vlád. Perspektivu vidíme v demokratické federalizaci Ukrajiny podle principu: jednotlivé země = silná ústřední kontrolující vláda. A to všechno v právním prostoru svobodné demokratické Ukrajiny. Rusíni nejsou pesimisté, avšak zkušenosti uplynulých dvaceti let nás zbavila iluzí.

ap

Foto Ivo Dekoupil

* **Na valnou hromadu** předkládá výkonný výbor SPPR návrh několika **úprav Stanov Společnosti**; navrhované nové znění najdete v tomto čísle. Do časopisu je vložena také složenka pro zaplacení členského příspěvku. Jako vždy můžete zaplatit i na valné hromadě.

* **Knihovna Domu národnostních menšín** byla uvedena do provozu letos v březnu v DNM Praha 2, Vocelova 3. Najdete tu literaturu a časopisy k národnostním menšinám, včetně knih týkajících se rusínského a podkarpatského tématu. Zájemci se mohou stát uživateli knihovny po vyplnění registračního formuláře a zaplacení jednorázového poplatku 100,- Kč.

* **Skejušan slavil masopust.** Stalo se už příjemným zvykem, že rusínský soubor Skejušan pořádá tradiční „Puščau“ neboli masopust. Letos se konal 20. února v kulturním domě KASS v Chomutově. (viz snímek)

* **Příspěvky na pomoc dětem v Zakarpátí** na r. 2014 z Fondu manželů Horových byly pro letošní rok uděleny projektům Diecézní charity ostravsko-opavské (podpora studia a letního tábora), spol. Bodaj (mechanické vozíky pro handicapované mladé lidi) a Oblastní charity Znojmo (zájmové vzdělávání dětí a mládeže).

* **Z archivu dr. Ivana Párkányiho** pochází společná fotografie prezidentů T. G. Masaryka a Edvarda Beneše. Vzácný negativ snímku nám laskavě zapůjčila dcera významného rusínského politika paní Marika Křížová, od níž jsme získali i reprodukci „pořadatelské průkazky“ dr. Párkányiho, který se podílel na organizaci Masarykova pohřbu.

* **K narozeninám TGM** byl 7. března 1937 odhalen Masarykův pomník, dílo rusínské sochařky Mondičové (o historii pomníku jsme několikrát psali). Náš stálý spolupracovník a vydavatel Ivan Latko, předseda užhorodského Spolku TGM, nám zaslal unikátní, nedávno objevené fotografie ze slavnostního odhalení.

* **Muzejní noc 2014** se bude letos v Domě národnostních menšín konat 18. června 2014.

* **Na výstavě fotografií Jaromíra Funkeho** v Moravské galerii v Brně, která se konala v prvních měsících letošního roku, byl k vidění i autorův velmi významný cyklus Podkarpatská Rus z let 1937–38. (viz foto) **ap**

Rusínská kultura v Kroměříži

Ve dnech 28. – 31. května 2014 se v Kroměříži uskutečnil **Dny slovanské kultury**. Přehlídku kulturních akcí, která se letos uskuteční podruhé, věnovali pořadatelé tentokrát **kultuře rusínské a makedonské**. Podle ing. Jiřího Králíka, ředitele kroměřížského kulturního domu, který Dny organizuje, bylo rusínské téma zvoleno jako připomínka 70. výročí vstupu sovětských vojsk na Podkarpatskou Rus a odtržení

tohoto regionu od Československé republiky. V rusínské části přehlídky bude např. uveden slavný film Segeje Paradžanova *Stíny zapomenutých předků* odehrávající se v karpatských horách mezi Huculy, úspěšné české snímky *Díky za každé nové ráno* Milana Šteindlera a *Balada pro banditu Vladimíra Síse*; dále stejnojmenné divadelní představení Divadla Husa na provázku; zahrají Javory se sourozenci

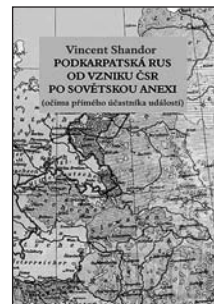
Ulrychovými, kteří se mj. proslavili hudebně-divadelními projekty Nikola Šuhaj *loupežník* a *Koločava* (viz rozhovor s Ulrychovci na str. 5). Pro diváky je připraveno několik výstav – kariatury Fedora Vica s názvem *Rusíni jako mlčící menšina*, fotografie Dany Kyndrové *Podkarpatská Rus*, výstava Ivany Jašminské *Rusíni*, také přednáška A. Pilátové *Rusíni v české kultuře* a další umělecké akce. **red**

Kniha osobních svědectví, názorů i protikladů

Vincent Shandor (1907–2003, narodil se v Baranincích nedaleko Užhorodu, zemřel v USA), vzděláním právník, byl politikem ukrajinského zaměření; ačkoliv jeho jméno svědčí o patrně maďarských kořenech (Šándor, snad Sándor). V letech 1938 až 1939 zastával funkci zmocněnce autonomní vlády Karpatské Ukrajiny v Praze, po druhé světové válce emigroval do USA, kde se zapojil do ukrajinských národoveckých organizací. Jeho kniha *Podkarpatská Rus od vzniku ČSR po sovětskou invazi* je na jedné straně zprávou očitého svědka a účastníka událostí 1. poloviny 20. století v zemi obývané Rusíny (autor jim říká „rusínští Ukrajinci“), na straně druhé zaujatou, ukrajinsko-nacionalistickou výpovědí. Sleduje nedávné dějiny Podkarpatské Rusi počínaje jejím připojením k nové Československé republice, po-

kračuje vyhlášením autonomie Karpatské Ukrajiny za druhé republiky a jednodenní, okolnostmi vynucenou samostatností, až po následnou anexi „Dolní země“ – Kárpátalja – horthyovským Maďarskem. Zaznamenává připojení Podkarpatské Rusi jako Zakarpatské oblasti Ukrajiny k SSSR. Shandor sice oceňuje přínos Československa pro rozvoj Podkarpatska, ale velice subjektivně a nespravedlivě hodnotí některé čs. politiky a jejich postupy. Centrem jeho zájmu – a samozřejmě také sympatií – je období „spolkové autonomie“ Karpatské Ukrajiny v rámci okleštěného Československa. Ostatně od pasáže, kdy se v líčení událostí dostal k tomuto dějinnému okamžiku, nepojmenuje Podkarpatskou Rus jinak než jako „Karpatskou Ukrajinu“. Jeho zaujatý, kontroverzní pohled na události tak chtě nechtě snižuje

hodnotu faktů, často nesporně zajímavých, která ve své knize shromáždil. Na události a jejich důsledky pohlíží z osobního pohledu, chybí mu objektivita historika. Pro spravedlnost je však třeba dodat, že české vydání Shandorovy původně anglicky psané knihy (vydalo nakl. Rybka Publishers) doprovodil seriózním doslovem spisovatel a publicista Bruno Solařík, jehož stručný, nicméně hutný závěrečný text uvádí alespoň některá fakta na pravou míru. **ap**

Hana a Pert Ulrychovi: Okouzlení Podkarpatskou Rusí

Sourozeneckou dvojici Hana a Petr Ulrychovi jistě většina z nás zná, vždyť z pódii, divadelních scén a gramofonových desek rozdává radost a pohodu padesát let. Kulatých či půlkulatých výročí mají v těchto dnech víc. Vedle zmíněné padesátky slaví taky čtyřicetiny Javorů a pětiny kapely Javory Beat. A hlavně: Petrovi je sedmdesát, Haně pětadesát.

Minimálně dvakrát zabrousili na podkarpatoruskou notu. V roce 1974 vytvořili desku a představení Nikola Šuhaj loupežník, v roce 2001 inscenaci muzikálu Koločava (deska vyšla o rok později). Důvodů k povídání s oběma vynikajícími a milými muzikanty je tedy víc než dost.

O albu Nikola Šuhaj loupežník se mluví jako o přelomové ve vaší kariéře. Jak jste k tomuto podkarpatskému tématu přišli?

PU: V kuchyni jsme měli rozhlas po drátě. Ten vysílal jenom jednu stanicí, ať jste knoflíkem točil, jak jste chtěl. Tehdy mělo v rozhlasovém vysílání mnohem větší podíl mluvené slovo – dramatika, beletrie a poezie. Oba s Hankou jsme měli velmi rádi rozhlasové hry, pohádky, četby na pokračování. Moc rád jsem měl i čtení z Olbrachtovy knihy Nikola Šuhaj loupežník, v němž účinkoval Jan Tříška. Vždycky jsem vylezl na štokrle, zapnul rádio, které jsme měli na skříní, a bedlivě poslouchal. Příběh Podkarpatské Rusi jako země mě vždycky fascinoval a doposud fascinuje. Na tomto místě se setkaly tři světy: svět pohanských Rusínů, židovská komunita se svým Bohem a svou zvláštní náboženskou filosofií; a do toho vtrhla civilizace československých četníků a úředníků. Ti měli pocit, že tam přinášejí všechno dobré – a ono to tak úplně vždy nebylo.

HU: Tak vznikla deska Nikola Šuhaj loupežník, podobně jako předcházející Odysea ve spolupráci s Orchestrem Gustava Broma. Měli jsme obrovské štěstí, že tuhle desku dal někdo režiséru Jankovi Roháčovi, který si ji poslechl. A rozhodl se, že vytvoří komorní muzikál. Hrál se v Divadle Ateliér ve Spálené ulici v Praze.

To byl rok 1974, tedy doba vzniku kapely Javory.

PU: Na albu Nikola Šuhaj loupežník se poprvé setkal Orchestr Gustava Broma, který hrál jakoby bigbít, s cimbálovkou. Tehdy jsem objevil krásu moravských písniček a tak jsem si vlastně přenesl Nikolu Šuhaje na Moravu. A vznikly Javory.

HU: Takže ta inscenace vznikla v Divadle Ateliér. Myslím si, že to bylo docela legendární představení, mělo tři sta repríz. Janko Roháč měl k téhle muzice zjevně velice kladný vztah. Představení se povedlo. Navíc s námi hrál Pavel Landovský. Ztvárňoval četnického strážmistra, což v té době, v 70. letech, mělo ohromnou odezvu.

PU: Především jeho fóry na policajty. Na tom se dokázal skutečně mistrovsky vozit. Obe-

censtvo se válelo smíchy. A nejen obecenstvo – i my. On totiž nikdy nezahrál dvě představení stejně. Vždycky nás něčím překvapil. Pamatuju si konec představení, kdy říkal: No co je, co koukáte? Je konec. Rozejděte se! Vo co si koledevalo, to má!

Balada pro banditu, také na téma Nikolý Šuhaje, vznikla v brněnském Divadle Na provázku až později...

PU: Pikantní je, že ty dvě věci vznikly téměř současně. My jsme byli první, ale dělali jsme to, jak už jsme řekli, v prostředí pražského Divadla Ateliér. To byla zajímavá scéna, objevovala se tam taková esa, jako třeba Boris Hybner, Josef Mára, C&K Vocal, Eva Olmerová... prostě ti, kteří měli v té době zákaz vystupovat. Brněnské Divadlo Na provázku bylo tehdy takovým, řekl bych, ventilem. Komunistický totalitní režim takhle pouštěl páru, aby byli lidé „hodnější“. To představení z Provázku bylo i zfilmováno, film režíroval Vladimír Sís.

HU: A byl to zas jiný pohled na Šuhajův příběh. A taky krásný, s pěknou muzikou a dobrými texty. Pánům Štědroňovi a Uhdemu se povedl.

PU: Já se na to tehdy díval jako autor jiného projektu, jako konkurent. Samozřejmě se mi víc líbila naše verze. Po letech přiznávám, že pěkné byly obě. My jsme jenom neměli možnost vyjít s tím ven, mimo divadlo. Chvilí se mluvilo o tom, že by ten náš muzikál měla natočit televize, ale to se nepovedlo, i když se v tom tehdy trochu angažoval i Jaroslav Dietl. A tak jsme s naší verzí Šuhaje zůstali v undergroundu. Ale rádi na to vzpomínáme. Po představení vždycky večer pokračoval, pilo se víno, zpívalo se. Někteří lidé tam chodili i kvůli tomu.

O necelých třicet let později vznikla Koločava. Dá se říct, že v té době jste byli

– pokud se situace na Podkarpatské Rusi týče – už poučenější?

PU: Spíš šlo o to, že v době Nikolý Šuhaje jsme nemohli akcentovat ten zásadní židovský prvek, který Olbracht ve své knize popsal vskutku mistrovsky. V Koločavě už je obsažen. Už před tím jsme vydali pár desek s předobrazem word music a klezmeru. To je hudba, která mě fascinuje, v mnohém se podobá muzice balkánské a muzice moravsko-slovenského pomezí. Takže v Koločavě jsou tyhle tři hudební světy naprosto jasné.

Jezdíte na Podkarpatskou Rus?

PU: Byli jsme tam někdy v sedmdesátých letech. Jeli jsme tenkrát turné s Orchestrem Gustava Broma. Vystupovali jsme na takovém krásném festivalu v Užhorodu...

PU: ... který si nepamatuju, protože večer před tím jsme byli na nějaké hostině, kde se pila vodka, všichni pronášeli přípitky a plakali...

HU: ... a já jsem to zachraňovala. Ale bylo to úžasné. Potkali jsme tam skvělé ukrajinské

zpěváky, takový malý soubor, dodnes si je pamatuju. Trio Mareníč. Dokonce jsem si do svého repertoáru vybrala jednu jejich písničku – Oj u haju pry Dunaju. Bylo to krásné, spontánní setkání, na které nikdy nezapomenu.

PU: Myslím, že jsme na Podkarpatské Rusi byli dvakrát. Vždycky to bylo příjemné. A dodám jednu pikantní věc. Svěho času jsem na poměrně dlouhou dobu zabrousil do tvorby filmové hudby. Můj poslední celovečerní film byl Díky za každé nové ráno. To je vlastně životní ohlédnutí Haliny Pavlovské, která má kořeny na Podkarpatské Rusi. Tvůrci filmu tehdy hledali někoho, kdo by byl schopen vytvořit pro film tu správnou „etnickou“ hudbu, a přišli na jednoho jediného, kdo k tomu má vztah. A to jsem byl já. Nemůžu posoudit, jak se mi povedla ta muzika; film se ale povedl.

HU: Ta hudba se taky povedla, to víš, že jo!

TOMÁŠ PILÁT

Něco víc o Ivanu Olbrachtovi

Letos to bude už osmdesát let, co prestižní literární osobnosti udělily v anketě Lidových novin titul „Kniha roku“ knize Ivana Olbrachta Nikola Šuhaj loupežník. Námět i postavy čerpal autor na Podkarpatské Rusi, tomuto regionu se věnoval celá třicátá léta. Usadil se v obci Koločava, kterou také v tomto díle proslavil. Městečko je dnes jakýmsi „poutním místem“ Čechů a cílem zájezdů cestovních kanceláří. Nikola Šuhaj byl zfilmován, sloužil též jako podklad pro zdařilý muzikál Balada pro banditu (v hlavní roli Miroslav Donutil) i pro hudebně-divadelní kreace sourozenců Ulrychových. K této krajině se váží i další Olbrachtova díla (Golet v údolí, Země beze jména).

O spisovateli Ivanu Olbrachtovi se málo ví, že už jako dvacetiletý býval ve svých rodných Semilech pod rodným jménem Kamil Zeman (Ivan Olbracht byl jeho umělecký pseudonym), horlivým propagátorem fotbalu a nadšeným funkcionářem zdejšího SK Semily. Podle článku v místním klubovém sportovním sešitu z roku 1933 dokonce vzlal jeden výtisk tehdejších fotbalových pravidel na Podkarpatskou Rus...

VLADIMÍR ZÁPOTOCKÝ

Repro historického foto Vladimír Brada

Ivan Olbracht v rodných Semilech. Snímek z roku 1903 (publikován v Dějinách československého sportu, svazek 1, 1946) dokládá, že pod rodným jménem Kamil Zeman působil v SK Semily jako funkcionář. Na fotografii stojí zcela vlevo v tmavém pláští. v pravé ruce má bílý praporek pomezního rozhodčího.

ZE ŽIVOTA RUSÍNŮ (NEJEN) NA SLOVENSKU

* Od 20. do 26. května proběhne ve Svidníku **Rusínský festival**. Vystoupí na něm řada souborů ze Slovenska, Česka i dalších zemí. Organizátoři lákají na prvotřídní divadelní představení, hudbu, filmy, tanec a rusínský folklór.

* V Muzeu rusínské kultury v Prešově se 21. března konalo v **setkání s rusínskou literaturou**. Prezentovaly se tu zejména dvě nové knihy v rusínštině – Anna Kuzmjakova: Rusiny veselo i vážno; Erika Matonokova: Gavraniv poklad (v překladu Teodosie Latové).

* Ukrajiniista prof. **Mikuláš Mušíka**, přednášející mimo jiné i na vysoké škole v Užhorodě, **považuje současný postoj Slovenska k situaci na Ukrajině za vyčkávací taktiku**. Mušíka uvedl, že Ukrajinci od svých sousedů – Slovenska, Polska a Maďarska a především od Evropské unie – očekávají větší míru angažovanosti na podporu územní celistvosti Ukrajiny.

* **Deklaraci k situaci na Ukrajině vydala Světová rada Rusínů, Rusnáků a Lemků**. Její zasedání proběhlo v Devě v Rumunsku. Deklarace mimo jiné odsuzuje násilné akce proti mírumilovným, nevinným lidem (otiskujeme ji na str. 2 tohoto čísla).

* Internetový server rusyn.sk přináší první a druhou část studie Jána Hudi o **první světové válce a účasti Rusínů** v ní. Materiál se týká především oblasti dnešního severovýchodního Slovenska.

* Několika studiemi přispěl na stejný portál opět historik prof. Ivan Pop do rubriky **Osobnosti našich dějin**. Věnuje se rusínskému politikovi a kulturnímu činiteli **Petru Petrovičovi Sovovi**, blahověstnému **Theodoru Romžovi**, biskupu řeckokatolické Mukačevské diecéze, právníkovi a básníku **Michailu Popovičovi**, učitelé a rusínskému kulturnímu činiteli **Ivanu Polívkovi**, rusínskému politikovi **Ivanu Pješčákovi** a ukrajinskému komunistickému politikovi **Vasilu Rusínovi**.

* Prešovské **Divadlo Alexandra Duchno-**

viče uvedlo v březnu premiéru tragikomedie **Nesemilniš** v rusínštině. Jde o dramaturgii kultovních novel Lva Nikolajeviče Tolstého Rodinné štěstí, Ďábel a Kreutzerova sonáta, které inscenační spojili do jednoho dramatického celku. Ústředním tématem hry je manželství. V hlavní roli alternují Gabriela Marcinková a Miriama Gajdošová.

* Strana Most-Híd zjišťuje, jak jsou na Slovensku uplatňována **jazyková práva garantovaná zákonem**, především dvojjazyčnost. Oslovila pět set dvanáct obcí, kterým poslala dotazník s otázkami na možnost uplatňování jazyka národnostních menšin.

* Občanské sdružení MONS REGIUS a obec Šumiac uspořádaly v březnu tr. **filmový festival Expediční kamera 2014**. Těšil se tomu značnému zájmu diváků.

* Řeckým katolíkům začalo 3. března **období Velkého půstu**, dlouhé čtyřicet dní. O něco později začalo postní období i příslušníkům římskokatolické církve. Postní zamyšlení na toto téma napsal pro server rusyn.sk Peter Vansač.

* V poslední únorový den **zemřel Rudolf Smoter**, dlouholetý člen souboru PUES, všestranný umělec – lidový vypravěč známý i z rozhlasu a akordeonista. Bylo mu 79 let. Zpíval a hrál s mnohými soubory, sbory i sólisty, působil také na prešovské univerzitě jako učitel zpěvu. Svůj život zasvětil popularizaci rusínské, ukrajinské a šarišské lidové hudby. Na pódiu vystoupil více než desettisíckrát, procestoval i Ameriku. Před několika lety o něm vyšla kniha nazvaná *Rudo Smoter a jeho pieseň*. Poslední rozloučení s umělcem proběhlo 3. března v prešovském Domě smutku.

* V Košicích byla odhalena **pamětní deska obětem komunistů**. Nachází se na budově Státní vědecké knihovny, která do roku 1992 sloužila jako vězení. Právě tady byla nespravedlivě vězněna řada lidí. K obětem komunistů patří příslušníci nejrůznějších národností

i vyznání, mnoho kněží, řeholníků a věřících včetně mnoha žen. V 50. letech tu byla vězněna například skupina řeckokatolických kněží „Ivan Ljavinec a spol.“ odsouzených v roce 1956. Byli mezi nimi i dva pozdější biskupové Ivan Ljavinec a Ján Hirka.

* **Devět kulturních institucí spadajících pod Prešovský samosprávný kraj se bude ucházet o dotace z evropského Regionálního operačního programu**. Nejvíce peněz, bezmála čtvrt miliónu eur, chtějí získat Šarišské muzeum v Bardejově, Vihorlatské muzeum v Humenném, Šarišská galerie v Prešově a Podtatranské muzeum v Popradu.

* **Pravoslavná církev na Slovensku (i v českých zemích) má nového metropolitu**, vladky Rastislava. Kolem jeho osoby je ale na Slovensku hodně živo, neboť nikoli všichni ho přijímají s nadšením.

top

POZVÁNKA

Výkonný výbor SPPR zve na minifestival v zámku Čakovice

- O PODKARPATSKÉ RUSI A RUSÍNECH SLOVEM I OBRAZEM**
19. 5. v 17.30 hod. vernisáž autorské výstavy **Jiřího Havla a Rudolfa Štursy** – krajinné fotografie z Podkarpatské Rusi (výstava potrvá do 10. 6.)
27. 5. v 17.30 hod. beseda na téma **Rusíni v české kultuře** – úvodní slovo dr. **Agáta Pilátová**
4. 6. v 17.30 hod. promítání filmu **Osadné**

Adresa: Praha 9 – zámek Čakovice; spojení: metrem C do stanice Letňany, dále autobus 195 do stanice Čakovický zámek (kousek od čakovického cukrovaru při hlavní silnici)

Životní drama generála: bezpráví, podpis Charty 77, rehabilitace

Dokončení stati o Michalu Kričfalušim, publikováno v číslech 3 a 4/2013

Některým podplukovníkům dělá tuze dobře, když mohou deplat generála, jemuž nesahají ani po kotníky. Generál odmítl rozhodnutí podepsat a začal se odvolávat. K ministrov, předsedovi Národního shromáždění, generálnímu tajemníkovi ÚV KSČ i prezidentovi. Všecko bylo marné. Žádosti o osobní audience zůstávaly nevyřízeny. Jeho plat i při uznání plné invalidity byl stanoven na nejnižší hranici možností. Byl nucen přivydělávat si jako noční vrátný, pomocný dělník, figurant při zeměměřičských pracích... Byl vzácným případem muže, který pro vlastenecké přesvědčení obětuje kariéru vysoce postavené osobnosti a neohne hřbet, jak to tehdy učinili jiní generálové.

„Unikl jsem několika pokusům o fyzickou likvidaci. Znal jsem metody sovětské tajné služby NKVD a uvědomoval jsem si, že naše StB je poslušnou vykonavatelkou sovětských příkazů. Dával jsem si pozor, abych se neobjevoval na odlehklých místech, zejména v noci a sám.“

Nesměl vykonávat práci, kterou vykonával do svých padesáti let. Nesměl vykonávat ani jinou práci, na kterou byl připraven svým vzděláním, kvalifikací. Dokonce i z místa nočního vrátného byl propuštěn, protože mu jako politicky nespolehlivému propuštěnci z armády nesměla být svěřena pro tuto službu předepsaná pistole. Směl konat jen fyzickou práci, pro kterou již neměl zdravý ani fyzickou sílu, nesměl opustit republiku a neměl se ke komu odvolat.

„Neměl jsem právo na nic. Kdo by se mohl divit, že když začátkem roku 1977 na protest proti mocenské zvláštní normalizačnímu režimu disidenti vydali Chartu 77, bez váhání jsem ji i já v únoru podepsal. Popudil jsem tím proti

sobě všechny politické instance, které mě měly v krku jako rybí kost už od chvíle, kdy jsem podepsal Dva tisíce slov. Ale nevzdal jsem se. My chlapi z Verchoviny umíme mít rádi celým srdcem, ale umíme také celým srdcem nenávidět toho, kdo nám ublížil. Má dobrá žena mi říkala: Zanech už toho boje s větrnými mlýny. Měl jsem jednu chvíli chuť ji poslechnout, ale nakonec jsem toho boje přece jenom nezanechal.“

Čtvrtého dubna 1977 si Kričfalušim zavolal náčelník Okresní vojenské správy v Olomouci podplukovník Miklík a sdělil mu, že podává návrh vyšším orgánům na jeho degradaci. Generálovi bylo jasné, že takové rozhodnutí se nemohlo vylíhnout v podplukovníkově nepříteli chytře hlavě. Dostal zřejmě pokyn shora. Uvedl mu důvody: Otevřeně jste vystupoval proti vstupu spřátelených vojsk, schvaloval jste činnost Klubu angažovaných nestraníků, podporoval jste organizaci K-231 (vystupující proti nezákonnostem), souhlasil jste s „pamfletem“ Dva tisíce slov, vystupoval jste proti politickým pracovníkům v armádě, podepsal jste protistátní dokument Charta 77. Tím vším generál údajně porušil přísahu a článek 4 Ústavy ČSSR. Musel zároveň odevzdat všechna válečná vyznamenání. Bylo jich celkem třináct. Písemný dotaz adresovaný prezidentu Husákovi, zda není porušením ústavy odejmout někomu hodnost a vyznamenání bez soudu, zůstal bez odpovědi.

„Můj podpis na Chartě 77 způsobil, že jsem se stal psancem. Příslušníci StB a VB mě ostražitě sledovali. Vpadli k nám do bytu a obrátili jej vzhůru nohama. Hledali protistátní dokumenty, odnesli si spoustu písemností. Zavřeli mě do vězení a podrobili výslechům. Vyslyšeli i mou ženu. Rádi by bývali inscenovali se mnou proces končící nějakým ortelem, který by stál za to. Nejistili však nic, z čeho by se dala uštrikovat obstojná obžaloba.“

Slova, kterými spisovatel a rovněž psanec

Ludvík Vaculík doprovodil samizdatové vydání Sachrových vzpomínek Krvavé velikonoce, se vztahovala tehdy plně i na vojína Kričfalušim: „Hryzen svou pasivitou odešel do země, kde se vedl pravý boj. Tam přestál mrazy i bahna, únavu i chaos, minut minami a granáty proléval cizí krev, riskuje svou vlastní. A když to vydržel a vykonal, najednou po třiceti letech vybuchl v důchodu na Chartě 77, jakémsi pacifistickým loajálním projevu, vyhlášeném vlastně místo povstání...“

Kde je vaše vítězství, hrdinové boje za svobodu, kdo je zabavil, kdo si je přivlastnil? Jestlipak si ti páni soudruzi, kteří se zuby nehty drželi svých mocenských koryt, uvědomovali závažnost Vaculíkových otázek, které se týkaly vojáků, jako byl Sacher a Kričfalušim? Ta závěrečná otázka, kterou tenkrát položil Ludvík Vaculík rovněž degradovanému generálu Sachrovi „jako vojín vojínovi“, jako by byla položena i Kričfalušimu. „Jakou cenu mají všechny válečné zásluhy, když je může vymazat jediný podpis na nějakém prohlášení?“ Za vlády komunistů bohužel bylo možné, aby z rozhodnutí kdekjakých politických instancí sebevětší odbojové zásluhy neznamenalý vůbec nic. A medaile a řády aby hrdinům odnímalí ti, kdo jim je nedali a ani neměli pojem z toho, za co byly hrdinům uděleny.

„Teprve listopad 1989,“ uvedl generál ve svých poznámkách, „mi dal odpověď na mou vlastní otázku: Zač jsme bojovali? Bojovali jsme za svobodu a demokracii. Radostné je poznání, že i když republika, která je naším domovem, ztratila svou někdejší, předválečnou tvář a původní velikost, nebojovali jsme nadarmo. Prezidentský dekret podepsaný Václavem Havlem mi vrátil generálskou hodnost (vyznamenání se ovšem někde ztratila), ale hlavně mi vrátil víru, že vítězství, které jsme v roce 1945 získali jen jaksí na úvěr, je nyní úplné a konečné.“

KAREL RICHTER

Z NAŠÍ POŠTY

Informace o mukačevské nemocnici

Je váš časopis přístupný online i v dřívějších ročnících, tj. před rokem 2006? Ráda bych četla i minulé ročníky. Mapují život první diplomované ošetřovatelky v Baťově nemocnici ve Zlíně, která v letech 1920–1927 pracovala jako instrumentárka ve Státní nemocnici v Mukačevu. Nepsali jste náhodou někdy o této nemocnici? Ošetřovatelka odešla z Mukačeva s tehdejším tamním primářem MUDr. Bohuslavem Albertem do Zlína budovat nemocnici pro Tomáše Baťu. Podařilo se mi najít a kontaktovat její neteč, která vzpomínala na svou tetu a na to, jak jí vyprávěla o práci v nemocnici v Mukačevu. Např. tam měli pacienta Nikolu Šuhaje (že to byl on, to se dověděl až později). Mám i fotografie personálu před mukačevskou nemocnicí a články z dobových zdravotnických časopisů;

pokud byste nemocnici zmínili i vy, byl by to pohled na ni zase z jiné stránky.

Marcela Daňová

Časopis je archivován v elektronické podobě od r. 2004, v nejbližší době dáme na naše webové stránky starší čísla. O mukačevské nemocnici jsme však dosud podrobněji nepsali, pokud máte nějaké materiály či fotografie, které neznáme, budeme vděční, zapůjčte-li nám je. A třeba se někdo ozve i na váš dopis. Red.

Verjac nebo Verécze je nedaleko Koroleva

Ve 4. čísle loňského ročníku našeho časopisu jste uveřejnili dotaz paní Průškové na obec Verjac. Podle mého názoru se jedná o obec, ležící asi 2km na severovýchod od Králova n/Tisou (dnes Korolevo) v blízkosti železniční

trati z Koroleva do Chustu. Za dob uherských se obec jmenovala Verécze, později Veréce, byla u ní i stejnojmenná zastávka MÁV. Za dob ČSR zde (nevím proč) zastávka nebyla v provozu. Po 2. světové válce se obec jmenuje v různých variantách Verjaca, Verjacija nebo Verecja. Sovětské dráhy zde zřídily zastávku u odbočky vlečné dráhy, zastávka se podle odbočky jmenuje Karjer.

Karel Beneš
benes@gr.cd.cz

Chci se stát členkou

Ráda bych se stala členkou Společnosti přátel Podkarpatské Rusi. Motivací je mi to, že můj tatínek učil v Jasíně v letech 1932–38. Navíc v současné době máme ve škole studenty z Ukrajiny i přímo z této oblasti.

RNDr. Hana Pokorná

**Společnost přátel Podkarpatské Rusi, zapsaný spolek,
Vocelova 602/ 3, 120 00 Praha 2**

STANOVY

Preambule

Společnost přátel Podkarpatské Rusi, zapsaný spolek (dále „Společnost“) byla ustavena v říjnu 1990, jako nezisková organizace rozvíjející přátelské vztahy s partnerskými sdruženími a s občany současně Zakarpatské Ukrajiny. Její předválečnou předchůdkyní byl Klub přátel Podkarpatské Rusi založený v roce 1935 v Bratislavě.

Členy Spolku, který je dobrovolnou neziskovou organizací, jsou fyzické a právnické osoby bez rozdílu národností a státní příslušnosti, politického přesvědčení a náboženského vyznání.

Článek I Úvodní ustanovení

1. Název organizace: Společnost přátel Podkarpatské Rusi, zapsaný spolek
2. Sídlo Společnosti: Vocelova 602/ 3, 120 00 Praha 2

Článek II Cíle činnosti

V současné době sleduje činnost Společnosti tyto cíle:

1. Vytvoření a prohlubování kontaktů s občany a organizacemi Zakarpatské oblasti Ukrajiny zejména v oblastech:
 - a) společenských a družebních vztahů
 - b) hospodářských, podnikatelských, odborných, kulturních a sportovních styků
 - c) podpory styků mezi příbuznými
 - d) spolupráce s krajanskými spolky v Užhorodě (Klubem T. G. Masaryka a Společnosti české kultury J. A. Komenského)
 - e) podpory záměru pro zřízení českého centra v Užhorodě a konzulátu ČR
 - f) humanitární pomoci, adopce na dálku, výměny studentů
 - g) údržby památníku T.G.M. v Užhorodě
 - h) vzájemné spolupráce a informovanosti o dějinách, kultuře, etnografii, turistice, památkách a přírodních krásách
 - i) organizační a přímé podpory českých občanů postižených majetkovou újmu na Podkarpatské Rusi v období souvisejících s 2. světovou válkou
 - j) budoucí vzájemné spolupráce

2. Všestrannou podporu prosazení zájmů těch členů Společnosti, kteří se hlásí k rusínské národnosti (konkrétně v činnosti rusínské sekce jako součástí Společnosti)

3. Seznamování naší současné veřejnosti s historickým vývojem na Podkarpatské Rusi v období, kdy byla v letech 1919-39 územní součástí Československé republiky, a to zejména:

- a) formou spolupráce se sdělovacími prostředky (televizí, rozhlasem, tiskem)
- b) vydáváním časopisu „Podkarpatská Rus“ a publikační činností
- c) spoluúčastí na činnosti organizací národnostních menšin při Magistrátech měst Prahy a Brna
- e) účastí v práci Rady vlády pro národnostní menšiny
- e) pořádáním výstav, besed, přednáškových cyklů, propagačních akcí a dalších činností zaměřených k plnění cílů Společnosti.

Článek III Členství

Členem Společnosti může být člen (fyzická osoba) nebo organizace (právnícká osoba)

1. Členství vzniká:

- a) předložením písemné přihlášky
- b) projednáním přihlášky ve výkonném výboru
- c) úhradou členské příspěvků
- d) předáním členské legitimace

2. Členství zaniká:

- a) ukončením členství
- b) úmrtím
- c) zrušením členství (při závažném jednání proti zájmům Společnosti)
- d) zánikem právnické osoby
- e) ukončením činnosti Společnosti

3. Čestné členství:

Na návrh výkonného výboru se čestným členem může stát

- a) fyzická osoba, která se významně zasloužila o úspěšnou činnost Společnosti
- nebo
- b) právnická osoba, jejímž prostřednictvím je veřejnost informována o činnosti Společnosti nebo která činnost Společnosti všestranně pod-

poruje. Návrh na čestné členství musí být projednán a schválen valnou hromadou. Čestný člen není volen do orgánů Spolku a neplatí členské příspěvky.

Článek IV Práva a povinnosti členů

1. Člen (fyzická osoba) má právo:
 - a) Být informován o činnosti Společnosti (dostávat časopis)
 - b) Podílet se na aktivitách Společnosti
 - c) Volit a být volen do orgánů Společnosti
 - d) Obracet se na orgány Společnosti s podněty a stížnostmi a žádat o jejich vyjádření
2. Člen (fyzická osoba) je povinen:
 - a) Dodržovat stanovy a jiné závazné dokumenty Společnosti
 - b) Podílet se na plnění cílů Společnosti
 - c) Svědomitě vykonávat svěřené funkce v orgánech Společnosti
 - d) Platit členské příspěvky
3. Organizace (právnícká osoba) má stejné právo a povinnosti jako člen (fyzická osoba); ty jsou vykonávány prostřednictvím písemně pověřené fyzické osoby

Článek V Orgány Společnosti

Orgány Společnosti jsou:

- a) Valná hromada
- b) Výkonný výbor
- c) Revizní (kontrolní) komise

V práci orgánů Společnosti jsou v maximální míře využívány zásady demokratických postupů : informovanosti, otevřenosti, konstruktivního jednání a vzájemné spolupráce

Článek VI Valná hromada (členská schůze)

1. Valná hromada je vrcholným orgánem Společnosti; tvoří jí všichni její členové.

2. Valnou hromadu svolává výkonný výbor, a to zpravidla 1x ročně.

3. Valná hromada prostřednictvím zúčastněných členů

- a) rozhoduje o změnách ve stanovách Společnosti
- projednává a schvaluje:
- b) výroční zprávu o činnosti výkonného výboru (včetně výročních zpráv odboček)
- c) roční finanční závěrku
- d) zprávu revizní komise
- e) Odvolání a volbu členů výkonného výboru a revizní komise. Kandidáti do výkonného výboru musí být nejméně dva roky členy SPPR.
- f) Usnesení valné hromady
- g) Rozhoduje o zřizování nových odboček
- h) Rozhoduje o udělení čestného členství
- i) Projednává a rozhoduje:
 - O zrušení dosavadních odboček
 - O zrušení členství
 - O rozpuštění Společnosti
- j) Mimořádnou valnou hromadu lze svolat pouze na základě písemné žádosti alespoň 1/3 členské základny, nebo tak může učinit statutární orgán sám.

Valná hromada je usnášeníschopná, je-li přítomna nadpoloviční většina členů. Není-li ve stanovenou hodinu přítomna nadpoloviční většina členů, pak po půlhodinové přestávce je usnášeníschopná při zjištění počtu přítomných členů. O této situaci musí být pořízen písemný záznam.

Valná hromada se usnází a rozhoduje nadpoloviční většinou přítomných

členů, s výjimkou rozhodnutí o rozpuštění Společnosti, ke kterému je nutný souhlas minimálně dvou třetin všech členů Společnosti. Při rovnosti hlasů rozhoduje hlas předsedajícího.

Článek VII Výkonný výbor

1. Výkonný výbor řídí činnost Společnosti v období mezi valnými hromadami.
2. Výkonný výbor má 5 – 9 členů volených na valné hromadě.
3. Výkonný výbor má rovněž pravomoc kooptovat další členy VV do příští valné hromady
4. Členové VV volí ze svého středu předsedu, místopředsedu a tajemníka.
5. Zasedání výkonného výboru svolává jeho předseda, a to zpravidla jedenkrát měsíčně, příp. podle aktuální potřeby častěji.
6. K dosažení stanovených cílů v činnosti Společnosti výkonný výbor:
 - a) navrhuje, projednává, usměrňuje a plní průběžné úkoly Společnosti
 - b) připravuje, projednává a schvaluje podklady pro jednání valné hromady
 - c) prosazuje rozvíjení další činnosti v souladu s usnesením valné hromady
 - d) spolupracuje s odbočkami, podporuje jejich činnost
 - e) vyvíjí činnost směřující k zajištění finančních prostředků pro dosažení cílů Společnosti, sleduje jejich hospodárné využívání
 - f) aktivně se zúčastňuje činnosti organizací národnostních menšin Magistrátu hl. m. Prahy, Magistrátu města Brna a Rady vlády ČR pro národnostní menšiny.
 - g) vysílá zástupce a přijímá delegace k jednání a společenským setkáním směřujícím k naplnění cílů Společnosti.
 - h) rozhoduje o zřízení poradních orgánů a jmenuje jejich členy, podle potřeby plní další úkoly v činnosti Společnosti.
 - i) vede evidenci členské základny Společnosti.

O závažných záležitostech výkonný výbor hlasuje. Rozhodnutí je přijato, pokud se pro něj vyslovila většina přítomných členů.

7. K zajištění činnosti výkonného výboru Společnosti jsou vždy výkonným výborem zvoleni: předseda, místopředseda, tajemník; další členové jsou pověřeni a plní úkoly podle rozhodnutí výkonného výboru. Předseda VV je statutárním zástupcem Společnosti. V běžných záležitostech jednají předseda, místopředseda a tajemník samostatně a mají podpisové právo

Článek VIII

Revizní (kontrolní) komise

Revizní komise je kontrolním orgánem Společnosti. Je volena valnou hromadou; pracuje nezávisle na ostatních orgánech Společnosti.

1. Revizní komise má nejméně 3-5 členů. Členem revizní komise nemůže být člen výkonného výboru. Předseda revizní komise je volen ostatními členy revizní komise. RK může kooptovat další členy do příštího zasedání valné hromady.

Zasedání RK svolává a řídí její předseda.

Ve své činnosti se revizní komise Společnosti zaměřuje na:

- a) průběžné sledování činnosti Společnosti a jejího účetnictví
- b) řešení opatření k odstranění vzniklých závad ve finančním hospodaření nebo rozporů v činnosti Společnosti a rozhoduje o nich.
- c) dohlíží na dodržování zákonů a stanov Společnosti, příp. na plnění dalších úkolů souvisejících s pravomocemi revizní komise.
- d) Výkonnému výboru Společnosti předkládá dvakrát do roka zprávu o výsledcích své kontrolní činnosti.

Revizní komise je oprávněna :

- a) nahlížet do účetní knihy a dalších účetních dokladů a kontrolovat správnost uvedených údajů.
- b) svolat mimořádné zasedání výkonného výboru Společnosti, pokud to vyžadují zjištěné skutečnosti.
- c) při svém jednání revizní komise rozhoduje prostou většinou; při rovnosti hlasů rozhoduje hlas předsedy.

Článek IX Odbočky

V jednotlivých místech České republiky mohou být zřizovány odbočky Společnosti za těchto podmínek:

- 1) Odbočka Společnosti může být ustanovena, požádají-li o to nejméně 3 ze stávajících členů, nebo zájemců o členství.
- 2) Odbočka Společnosti se písemně registruje u výkonného výboru Spolku. Současně předloží seznam svých členů, příp. přihlášek nových zájemců o členství a o zaplacených členských příspěvcích.
- 3) Registrace nové vzniklé pobočky je projednána a schválena výkonným

Výborem Společnosti; novým členům jsou vystaveny členské legitimace.

4) Na ustavující schůzi nové odbočky je zvolen výbor odbočky: předseda, jednatel, pokladník

5) Ve své činnosti se odbočka řídí Stanovami Společnosti. Výbor odbočky sestavuje a naplňuje plán svých aktivit podle regionálních podmínek a v souladu s posláním a cíli činnosti Společnosti.

6) Schůze výboru odbočky svolává jeho předseda v dohodnutých termínech nebo podle potřeby.

7) V závazné náplni činnosti odbočky je pořádání výroční členské besedy (valné hromady), která projednává činnost odbočky v uplynulém období a její budoucí zaměření. V souladu s dohodnutou délkou funkčního období výboru odbočky se uskuteční volby nového výboru odbočky.

8) Jménem odbočky vystupuje předseda jejího výboru. Právní subjektivitu má výhradně výkonný výbor Společnosti.

9) Finanční hospodaření odboček je součástí finančního hospodaření výkonného výboru Společnosti, který provádí ekonomické zajištění činnosti odboček. Odbočky každoročně předkládají výkonnému výboru Společnosti vyúčtování poskytnutých finančních prostředků.

10) Prostřednictvím výkonného výboru Společnosti se odbočky obrací na místní zastupitelstva se žádostí o poskytnutí grantu na jejich konkrétní aktivitu.

Článek X

Zásady hospodaření

1) Spolek je nestátní nezisková organizace, která může být dotována účelovými prostředky ze státního rozpočtu. Současně hospodář s vlastními zdroji příjmů a vlastním majetkem. Pro Společnost jsou závazné právní normy a zásady hospodaření podle Občanského zákoníku (zákon 89/2012 Sb.)

2) Zdroji příjmů jsou:

- a) členské příspěvky
- b) dary a příspěvky fyzických a právnických osob
- c) dotace z veřejných rozpočtů
- d) Jiné výnosy

3) Hospodaření Společnosti probíhá v souladu a platnými zásadami sestavování, hospodárného využívání a vyúčtování přidělených finančních prostředků. Za hospodaření Společnosti odpovídá její výkonný výbor.

4) Jednotlivé výdaje přesahující částku Kč 1 000,- schvaluje výkonný výbor hlasováním.

Článek XI

Časopis Společnosti

Časopis Společnosti je trvalým prostředkem pro informování členské základny o činnosti Společnosti.

Veškerou činnost související s vydáváním časopisu zajišťuje redakční rada. Složení redakční rady je projednáváno a schvalováno výkonným výborem Společnosti.

Zaměření obsahové náplně časopisu stanoví a upřesňuje výkonný výbor; jeho dodržování je pro redakční radu závazné.

Pro zajištění pravidelnosti a plynulosti vydávání časopisu jsou závazně stanoveny termíny uzávěrek jednotlivých čísel a to jejich zveřejněním v každém čísle časopisu pro jeho následující číslo.

Redakční rada nese plnou odpovědnost za obsahovou a textovou kvalitu časopisu a jeho včasné odeslání všem oprávněným členům Společnosti.

Článek XII

Ukončení činnosti

1. Společnost zaniká:

- a) dobrovolným rozpuštěním
 - b) sloučením s jinou organizací
 - c) rozhodnutím orgánů státu
- Nepřechází-li majetek Společnosti na ustanoveného právního nástupce, provede se před zánikem Společnosti likvidace jejího majetku. Likvidační zůstatek se rozhodnutím valné hromady převede na jinou organizaci s obdobným zaměřením činnosti.

Článek XIII

Závěrečné ustanovení

Tyto stanovy jsou novelizací stanov registrovaných Ministerstvem vnitra České republiky dne 19.7.1990 pod čj. VSP/1-1991/90-R. Byly schváleny valnou hromadou Společnosti konanou dne

Ust' Čorna (bývalý Königsfeld) – středisko horního Poteresví

Řeka Teresva je pravostranným přítokem Tisy v fačovském okrese na východě Podkarpatské Rusi. V horní části teresvanského údolí, ve vzdálenosti asi 50 km od hlavní podkarpatské silnice Užhorod-Jasina, leží městečko Ust' Čorna, v minulosti známé také pod názvem Königsfeld. Cesta do Ust' Čorné vychází z úrodné potiské oblasti, vede z Bedevly podél Teresvy, která v dolním toku tvoří četná ramena, přes vesnice Neresnice, Ganiče, Dubové a Krásná. Po obou stranách řeky se táhne nízká pahorkatina, hojně zarostlá stromovím, z něžž tu i tam

hustými lesy. Tato oblast tvoří odlehlý a osamělý svět, doposud zde žije dravá zvěř (medvědi, rysí), jelen, král karpatských lesů, divoká černá zvěř. V horských říčkách se prohánějí pstruzi a lipani, v prudkých tocích žije hlavatka, která dosahuje až 15 kg váhy. Okolí Ust' Čorné patří mezi nejdeštivější oblasti střední Evropy, ročně zde spadne v průměru 1350 mm srážek.

Ust' Čorna leží na soutoku říček Mokranky a Brusturanky. Když se od ní vydáme na sever, dostaneme se přes Ruskou a Německou Mokrou až k 20 km vzdálené bývalé vodní

k pramenu Tisy za sedlem Okuly a dále pak směrem na Jasinu.

Ve druhé polovině 18. století se v této oblasti bývalé Marmarošské župy nacházely velké lesní masivy, které byly majetkem státu. V okolí župního sídla Sighetu se rozšiřovaly solné doly a jejich budování vyžadovalo velké množství stavebního dřeva. Sůl bylo třeba také splavovat na vorech dále do vnitrozemí. Vzhledem k těmto potřebám bylo nutno lesy v Poteresví řádně udržovat, starat se o jejich obnovu a zabezpečovat rostoucí těžbu a dopravu dřeva. Na základě podnětu Dvorní komory a z rozhodnutí císařovny Marie Terezie sem začaly přicházet skupiny osídlenců za účelem hospodářského povznesení oblasti. Jejich převážná část pocházela z oblasti řeky Ischl v rakouských Tyrolích. První osídlenci se v okolí Ust' Čorné usadili na podzim r. 1775 a založili osadu Německá Mokrá (Deutsch Mokra). O několik let později, když byl vykácen pruh pozemku podél Teresvy, vznikla v blízkosti Německé Mokré osada s příznačným jménem Königsfeld (Královské pole), kde byla v r. 1815 založena lesní správa. V té době v osadě bydlelo přes 150 stálých obyvatel ve 20 domech, stál zde také kamenný římskokatolický kostel. Druhá vlna přistěhovalců přišla ze Spíše v r. 1832.

Německé osady byly vybudovány podle jednotného plánu, s domky obvykle po obou stranách silnice, pravidelně jeden vedle druhého, v jednotném slohu. Byly výstavné, účelné, čisté. Jakmile návštěvník vstoupil do německé osady, viděl jiný svět. Historii Němců horního Poteresví stručně popsal I. Olbracht ve svém díle *Hory a staletí*. Více než 160 let bylo jejich hlavní činností dřevařství a salašnictví. Stablní postavení jim zabezpečoval služební řád „Dienstverfassung für die standigen Forstarbeiter in der Marmaros“. Panovalo tu téměř vojenské zřízení, osídlenci byli rozděleni na mistry I. a II. třídy, na tovaryše a pomocníky. Pracovní doba jim byla určována podle potřeby lesní správy, o povolení k sňatku museli podávat žádost. Zdraví, mravnost a zbožnost byly podmínkami, bez kterých nikdo nemohl být přijat za stálého dělníka. Této kategorii dělníků se podle služebního řádu Marie Terezie říkalo konvencionáři; když zakládali rodinu a stavěli si domek, měli právo na propůjčené stavebního místa, na 600–700 metrů zahrady, na 50 m³ stavebního dříví a na dva metráky železa; to vše zdarma. Dále měli nárok na bezplatný pronájem 3 jiter louky, dostávali zdarma ročně 24 m³ dříví na otop, měsíčně 50 kg žitné a 12 kg pšeničné mouky a čtvrtletně 6–12 kg soli. Konvencionáři dostávali za práci pravidelnou denní mzdu. Stát platil mokranským německého učitele, v Ust' Čorné bezplatně ordinoval pro kolonisty lékař. Nemocný měl právo na všechny léky; také farář byl placen státem. I. Olbracht nebyl daleko od realistického hodnocení postavení většiny tamních Němců – popisoval jejich vcelku solidní zaopatření na celý život, vliv církve, smysl pro pořádek. Samozřejmě i tvrdá práce podstatnou měrou napomáhala stavovskému sebevědomí, růstu kulturní i vzdělanostní úrovně německých kolonistů. K tomu je možno ještě dodat, že

Ust' Čorna – celkový pohled

Dělníci jdou do práce. Hlavní ulice v Německé Mokré

vystupuje skupina malebných dřevěných chaloupek, kukuřičná pole, řady slunečnic. U Ternova se údolí znenáhla zužuje. Podél řeky vedla na tomto úseku do konce 90. let minulého století úzkokolejná lesní železnice, dnes však bohužel již není v provozu. Údolí řeky Teresvy rozděluje horské útvary rozsáhlých polonin Krásná a Svidovec, které jsou i v současnosti pokryty

nádrži Mokrance, ležící pod vrcholem Popadije (1742 m) na hlavním hřebenu Karpat. Na západ od říčky Mokranky se táhne dlouhý hřbet poloniny Krásné, který pokračuje vrcholem Strimby (1719 m) a Stenjaku (1543 m). Směrem z Ust' Čorné na severovýchod se podél Brusturanky dostaneme přes Brustury (dnes Lopuchiv) a Bystrý do osady Ust' Turbat. Cesta pokračuje

udržení tradičních zvyků německých usedlíků, odlišnost jazyka a náboženství ve značné míře přispívaly k silnému pocitu vzájemné soudrživosti a zachování tradic alpské vesnice. Jejich způsob života byl těsně spjat s místním přírodním prostředím. Všechny tyto okolnosti měly vliv na zachování zvláštního místního nářečí a lidové umělecké tvorby – tanců, písní, pohádek nebo pověstí.

Známy český spisovatel se ve své knize zmiňuje i o jednom starodávném zvyku německých dívek z údolí Mokranky. Na poloniny pod horu Stenjak se během horkého letní období vyháněl dobytek z celého okolí. Na zdejší salaš si přicházely vydělat německé dívky. Nebyl to lehký výdělek. Dívky ráno vyhnaly stáda ze stájí, přes den stloukaly máslo, vyráběly sýr, aby pak v pozdním odpolední po návratu z pastvy dobytek podojily. Úzkostlivě přitom dbaly na čistotu, neustále nosily a vařily vodu a myly podlahy chlívů, drhly vřelou vodou dřevo na uchování mléka, proplachovaly máselnice. Jinak by máslo nebylo dobré a porušilo by se syření. Za ošetřování jedné krávy a za zpracování výrobku z mléka dívka dostala 50–70 Kč podle dohody s hospodářem, pilná kravařka mohla obsloužit i dvacet dobytčat.

Když se na salaši objevil náhodný host, byl přívětivě přijat a zdarma pohoštěn. Ale při odchodu dostal každý z návštěvníků od děvčat dřevěnou plácačku na zadek. Hosté si vždy lehli na lavici obličejem dolů, žena byla uhozena jednou, muž třikrát. Ortel byl vykonán uctivě a zdvořile se slovy „Zur Gesundheit“ ženě při jedné ráně a mužovi při třech ranách - „Erstens für den Herren – zweitens zur Ehre – und drittens zur Gesundheit“. Toto privilegium německých dívek pocházející ještě z dob Marie Terezie se uplatňovalo i ve dvacátém století...

V období první Československé republiky v polovině 30. let 20. stol. žilo v Ustí Čorné přibližně 1350 obyvatel, z toho 1100 Němců, necelá stovka Čechů a Slováků, necelých 50 Rusů a přibližně 100 Židů. Obyvatelstvo se stejně jako v minulosti živilo převážně chovem dobytka, prací v lese a vorařstvím. Pod obcí byla do konce 20. let využívána velká nádrž (Hamovanka), kde se upravovalo dříví z malých vorů pro další

dopravu do Buština. Po prodloužení úzkokolejné lesní dráhy do údolí Mokranky a Brusturanky se plavení dřeva používalo už řidčeji. Nad městečkem u silnice vyvěral silný solno-jodo-železitý pramen, při němž byly zřízeny státní lázně pro lesní dělnictvo. Je třeba dodat, že v té době měli v Ustí Čorné silné pozice sociální demokraté, jejichž krajští aktivisté zde ve 30. letech často vystupovali na prvomájových shromážděních za hojně účasti místních dělníků.

Pokud jde o hospodářské a společenské poměry v Ustí Čorné, firma Z. Berkoviče zde provozovala autodopravu, ubytování pro návštěvníky poskytoval hotel Karpatia (majitel V. Reisenbuchler), fungovaly tři hostince. V obci byl také mlýn (majitel J. Spasský) a žilo zde několik řemeslníků (truhlář F. Reis, kováři A. Paulík a F. Zepezauer), lékařskou péči poskytoval MUDr. J. Bokšay. V Ustí Čorné působila státní škola s německým vyučovacím jazykem (učitelé J. Binder, F. Fischer, J. Ripper – podle stavu 1938). V Ustí Čorné žili a pracovali také Češi a několik Slováků: byli zaměstnáni na notářství (notář V. Šmíd), na poště, ve Správě státních lesních drah (lesní správce Z. Kryštof), v čs. obecné škole (O. Bednařík, V. Svačinová, S. Karlík, B. Parkan, M. Janurová). V nedaleké obci Ruská Mokrá měl sídlo inspektorát finanční stráže (přednosta vrchní respicient F. Nehoda, dozorcí R. Erhard, M. Sedláček), jemuž byla podřízena oddělení finanční stráže v Brusturách, Německé Mokré a Ruské Mokré. Na četnické stanici v Ustí Čorné působili v polovině 30. let 20. stol. štábní strážmíři J. Hájek a J. Škvařil a závodčí A. Štětka. Oddělení do r. 1937 vedl vrchní strážmistr K. Bejsta, autor četných povídek a fejetonů, které byly pravidelně uveřejňovány v užhorodských novinách Podkarpatské Hlasy. Byl to talentovaný spisovatel, který dokázal vystihnout krásy podkarpatské přírody a poutavě a často i s humorem popsat životní osudy obyvatel Poteresví. K. Bejsta vydal v r. 1936 útlou knížku Pytlák Savula s povídkami o pytlácích, vorařích, pašerácích a místních vorožilkách (čarodějnicích).

Mírový život a rozvoj Ustí Čorné a okolí byly po r. 1939 vystřídány válečným obdobím. I když se většina Němců z Poteresví neztotožnila s fašistickým režimem, část z nich vstoupila do řad ozbrojených sil Třetí říše. V průběhu 2. světové

Budova pošty v Ustí Čorné

války padlo nebo zůstalo nezvěstných 104 Němců z Ustí Čorné a Německé Mokré. Pod vlivem vítězného postupu Rusů a z obav z budoucnosti odešlo na podzim 1944 s ustupujícími vojsky Wehrmachtu z Ustí Čorné 400 místních obyvatel a z Německé Mokré 330 Němců. Po válce nucený exodus pokračoval – tentokrát na východ: na Donbas, na východní Ukrajinu nebo na Sibiř. Část Němců se později do svého rodného kraje vrátila, ale jejich počty nedosáhly předválečné úrovně. Dnes se jejich počet v horním Poteresví odhaduje na několik stovek.

Památku svých krajanů si dodnes připomínají v Bavorsku, kde se nachází muzeum karpatských Němců. Rodáci z Poteresví vydávají od r. 1964 svůj zpravodaj „Theresientaler Heimatbote“. Zajemcům o bližší studium historie německých osídlenců na Podkarpatské Rusi je možné doporučit podrobnou monografii bývalého předsedy Svazu rodáků z Poteresví (Theresientaler Heimatbund) A. F. Zaunera „Deutsch Mokra – Konigsfeld“, vydanou v r. 1979 ve Stuttgartu.

V. KUŠTEK

Foto archiv

Z NAŠÍ POŠTY

Hledám pamětníky jezdeckého pluku v Berehově, kde sloužil můj tatínek

Viděl jsem podrobně vaše webové stránky a byl jsem mile překvapen. Děkuji za všechny informace, které se týkají tohoto kraje.

Sestavuji rodinou kroniku, v níž podstatnou roli hraje můj tatínek, ročník 1905. Zajímají mě bližší informace o jeho pobytu na Podkarpatské Rusi. Můj tatínek narukoval v roce 1926 k jezdeckému (Brno) a následně po služebních postupech sloužil od roku 1930 u jezdeckého pluku č. 10. (Berehovo) Do roku 1938 absolvoval řadu cvičení na Podkarpatské Rusi a nakonec skončil na velitelství „Ferdinand“ v roce 1938, kdy předával koně okupační moci. Mám velmi mnoho dokumentů z tohoto období (textů i fotografií). Prosím o spolupráci s cílem

doplnění informací, jichž mám vždy málo. Na oplátku nabízím svoje dokumenty, pokud o ně budete mít zájem.

Berte tento dopis jako prvotní prosbu o další spolupráci, pokud bude z vaší strany zájem. Následně bych zaslal podrobné informace.

ing. A. Musil

Pomůžete vypátrat příbuzné rodiny Tomášovy?

Po studování vašich internetových stránek www.podkarpatskarus.cz (krásně vedených!), se chci zeptat, jestli je možné dopátrat se něco o příbuzných, kteří se narodili v tomto regionu, konkrétně ve městě Turja Remety (perečinský kraj). Rád bych něco věděl jejich historii, případně získal kontakt na někoho, kdo je znal. Po

smrti mého otce jsem začal pátrat po příbuzných a dozvěděl jsem se, že jeho otec, sestry i prarodiče pocházeli z výše uvedené oblasti. Mám bohužel k dispozici jen jména a data narození některých z nich:

Jan Tomáš, narozen 1888, zemřel r. 1941 (povoláním pravděpodobně lesník), Eva Tomášová, narozena 1898, zemřela 1977 (pravděpodobně na Slovensku). Děti: Anna Tomášová, narozena 17. 10. 1921, zemřela 1971, Ján Tomáš, narozen 23. 6. 1923, zemřel 1978 (Slovensko), Viera Tomášová, narozena 9. 5. 1926, zemřela 2010, Angela Tomášová, narozena 31. 3. 1930, Milka Tomášová. Na rodných listech je uveden jako matrikář Bohumil Červený. Budu velice vděčen za jakoukoliv informaci.

Róbert Tomáš

bohybob@seznam.cz

Jak se stavěl Užhorod v letech 1924–1929

Dokončení stati z č. 4/2013

Počínaje rokem 1925 se stala zásadní investicí výstavba nových městských jatek, protože jatky staré byly v dezolátním stavu a přímo výsměchem hygieně. Nebyl to lehký úkol, protože při zabezpečení všech hygienických požadavků musela být zaručena rentabilita podniku.

Na Kapušanské ulici byl zakoupen vhodný pozemek o výměře 95.000 m² a byl zasítován. Vypracováním projektu byly pověřeny Škodovy závody v Plzni a v roce 1926 se započalo s výstavbou. Specifickým požadavkem přítom bylo striktní oddělení prostor, ve kterých se prováděla jateční činnost podle židovského ritu. Další specifikou byly prostory pro porážku koní. Celkem se vybudovalo dvanáct budov.

zámečnické práce). Vznikl tak jeden z nejmodernějších masokombinátů v celém Československu s dostatečnou chladírenskou kapacitou pro maso (dostupnou pro místní řezníky) i dostatečnou kapacitou výroby umělého ledu. Veškerý provoz podléhal přísné zvěrolékařské a hygienické kontrole. Vedoucím masokombinátu byl jmenován F. Fischer.

Velkým problémem Podkarpatské Rusi bylo severojižní zaměření dopravy, což ovlivňovaly i geografické poměry. Relativní výhodou Užhorodu bylo, že páteřové spojení s Prahou přes Bohumín končilo v Čopu, odkud vedlo do Užhorodu dobré spojení. Cesta trvala zhruba 15 hodin. Přes veškeré úsilí se za celou dobu první republiky nepodařilo realizovat projekt rychlostní tratě Užhorod – Mukačevo – Chust.

cca 500 letů ročně. Osobní přeprava byla ale spíše výjimkou (cca 900 cestujících za rok).

Plánované letecké spojení Užhorod – Kluž se nepodařilo uskutečnit

Město výrazně podporovalo soukromé podnikání a pomáhalo mu. Městská zařízení povinně odebírala přednostně výrobky a služby užhorodských podnikatelů. Tak například užhorodskou nemocnici zásobovalo více než dvacet užhorodských podniků a živnostníků (mimo jiné Jakubovits a Hanz – průmyslové zboží, Herman Keszler, Julius Leuchtgová – mléko a mléčné výrobky, Šalamoun Mermelsteim – maso a masné výrobky, Emanuel Schlesinger – smíšené zboží, Simon Szabó - železo, Bratři Šternové – káva a čaj, Elemér Lám – papírnické zboží, Bene a Jakubovič, Ondřej Flek, Alexander Halász, Vojtěch Lászlo, Alexander Lendvay Adolf Marosi, Edmund Tomcsány – lékárny, Vojtěch Judicsák – nábytek, Mikša Lászlo skleněné a smaltované zboží, atd.).

Na investiční činnosti se významně podílely užhorodské firmy např. Vojáček a spol., Lanna, Havlík a Řičář, Rozhon, Kozár, Koráb a Železný, Černý, Fodor, Hámoš, Keramos a Užhorodský kamenolom. Z daní užhorodských podniků a živnostníků (cca 1800 živností) pak opět plynuly prostředky do pokladny města.

V Užhorodě také vznikla myšlenka uspořádat velkou, Zemskou živnostenskou výstavu. Neúnavnou prací se podařilo vytvořit výstavu, která při svém otevření 5. července 1927 překvapila svou vysokou úrovní a jasně prokázala, jaký pokrok učinilo živnostenstvo na Podkarpatské Rusi.

V rámci této výstavy byla uspořádána také Zemská výstava učňovských prací s 670 exponáty.

Dodnes diskutovaným tématem je světový unikát – první cikánská škola. O té bylo publikováno již dostatečně materiálu, takže zde snad stačí uvést základní fakta.

V cikánské osadě v Užhorodě žilo cca 200 cikánů, z toho cca 80 dětí podléhajících školní docházce. Nápad vybudovat pro ně samostatnou školu visel dlouho ve vzduchu, ale teprve v roce 1926 se vládní komisař Hrbek spolu s přednostou školského referátu Šimkem rozhodli realizovat tento zdánlivě šílený nápad. Od prezidenta Masaryka zajistili dotaci 10.000 Kč, od ministerstva školství 15.000 Kč, 5.000 Kč dal viceguvernér Rozsypal a cca 40.000 Kč bylo uvolněno z městského rozpočtu. Celou záležitost projednali s místním vajcem a ten přislíbil aktivní účast cikánské obce jak při výstavbě, tak i při provozu školy. Škola byla otevřena 22. prosince 1926.

Budova školy stála na okraji cikánské obce a měla jednu velkou třídu i byt pro učitele (prvním učitelem byl J. Šesták, druhým V. Tomčány, dalšími M. Cinkovský a L. Hegedűš). L. Hegedűš byl dokonce po návštěvě cikánského krále Kwieka poctěn titulem cikánský baron a tak měl zaručenou podporu ve všem a ochranu své osoby i školy.

Významnou součástí školy bylo moderní hygienické zařízení a dvůr s hřištěm. V prvním roce vznikla jednotřídka pro 30 dětí, postupně se

Masokombinát na Kapušanské

Aero A 23 pro 6 cestujících a poštu létající do Užhorodu

Velikost jatek i chladíren se stanovila s ohledem na budoucí rozvoj města tak, aby v nejbližším desetiletí nebylo nutno jatka rozšiřovat a přesto byl zachován prostor pro případné rozšíření. Pro obchodní účely bylo postaveno přílehlé moderní obchodní tržiště (plocha starého tržiště byla uvolněna pro zvýhodněnou bytovou výstavbu). Celkové náklady činily 7 mil. Kč. Na stavbu poskytlo Ministerstvo pro zásobování lidu výhodnou půjčku ve výši 1 mil. Kč a ministerstvo zemědělství dotaci ve výši 70.000 Kč.

Strojní zařízení dodala Škoda Plzeň, na výstavbě se podílely i užhorodské firmy, např. firmy Hámoš (veškerá kanalizace) a Kozár (veškeré

Proto Užhorod položil důraz na spojení podkarpatskoruských měst pomocí autobusů, a to jak státních (které zajišťovaly přepravu pošty), tak soukromých.

Pro urychlení poštovní přepravy usiloval Užhorod o letecké spojení s Košicemi. V roce 1924 se vládnímu komisaři podařilo dosáhnout toho, že ministerská rada rozhodla o vybudování letiště Užhorod, kde měla končit linka ČSA. Výstavba letiště, včetně železobetonového hangáru a majáku byla započata v roce 1926 a letiště bylo slavnostně otevřeno 4. května 1929. Od této doby fungovala pravidelná poštovní linka Užhorod – Košice s návazností na Prahu s roční frekvencí

Jde o budoucnost (nejen) Ukrajiny

První žáci cikánské školy

Cikánská vesnice po založení školy

počet tříd a žáků rozšiřoval. Dopoledne se vyučovaly základní předměty, odpoledne předměty doplňkové, jako např. tělocvik, hra na housle, zpěv. Nebylo výjimkou, že na některé předměty chodili i dospělí, a třeba i večer. Specifikou byla půlhodinová doba jedné vyučovací hodiny.

Především díky vzorné spolupráci města, učitele a cikánské obce se dosáhlo vynikajícího výsledku. Docházka byla výborná (kouzlo školy spočívalo i v tom, že tam bylo sucho a teplo, jídlo od Červeného kříže, občasná dárky) a děti si postupně osvojovaly základní hygienické návyky, které pak přenašely domů. Navzdory všem pesimistickým, často i rasistickým předpovědím zvládaly výuku národní školy natolik, že některé z nich mohly dokonce přejít na střední školy, i když ne vždy ji ukončily. Existence školy umožňovala i pravidelné lékařské prohlídky a šíření zdravotních informací. Rozpadem Československa byla úspěšná činnost školy ukončena.

Jak ovlivnilo působení školy úroveň života cikánské čtvrti je názorně vidět z fotografie.

Určitě to již nebyl, jak tvrdí básník J. Zatloukal, „pelech cikánů“ a bylo čím se chlubit. Tato škola se stala vzorem pro další podobné vznikající školy.

ANTONÍN HRBEK

Foto archiv autora

V našem časopise se zpravidla nepublikují aktuální úvahy geopolitického zaměření, jaké bývají v denících; nicméně je na místě zamyslet se nad současným děním na Ukrajině. Žije-li v posledních měsících světová politika ve znamení ukrajinských událostí, bylo by těžké se tamním problémům vyhnout. Tato země je již řadu týdnů v centru pozornosti a mnozí se ptají, o co tam jde. Pokusíme se trochu pohlednout zpět – vždyť Ukrajina je nám blízká, mnozí z nás jsme tu spatřili první světlo světa, i když se tenkrát jmenovala jinak. Mnoho lidí si zas tyto končiny zamilovalo pro její přírodní půvaby nebo je podmanili místní bodří lidé. Pro tento náš blízký vztah k této zemi nemohou nám být její současné osudy lhostejné. Nám, kteří jsme poznali tamní život podrobněji, není současný výbuch nespokojenosti v této zemi překvapením.

Evropa táhne k integraci, vlády i lidé směřují k tomuto cíli, protože historie hlavně v posledním století nás poučila, že jen ve spojení velkého kontinentálního státního celku nám kyne obranné zabezpečení a hospodářská prosperita. Ukrajiny a zvláště Podkarpatské Rusi se to týká nad jiné. Jejich obyvatelé, zvláště ti v západní části země, si uvědomují – díky svým kontaktům se sousedními státy –, jak za nimi ve všech směrech pokulhávají. Při hledání práce v těchto zemích – pokud se tam s obtížemi dostanou – jsou v nedůstojném postavení společenských páriů, jimž není ani vyšší vzdělání propustkou mezi společenskou elitou. Jejich hněv se obrací proti vládní proruské oligarchii. „Oni jsou příčinou naší zaostalosti,“ volají. Neobstojí zde ani námitka, že si přece svoji vládu sami zvolili. Oranžová revoluce před devíti roky se rozhořela právě z protestů proti zmanipulování voleb, což je tam i dnes vleklou bolestí.

Ukrajincům došla trpělivost. Janukovyčova politika je vzdalovala od životní úrovně, k níž mohlo být tak blízko! Nadále jim teď hrozí život ve světě bez perspektiv a budou donekonečna prosit o práci, které se ostatní Evropané vyhýbají.

A Rusové se opět tradičně uchylují k rétorice z neblahých dob – nepokoje prý tam rozmýšlejí západní agenti. A další reakce z Moskvy už připomíná scénář známý nám z roku 1968.

Mnozí se tam výzvy k „reálné pomoci“ a známý ruský kazimír Vladimír Žirinovskij požadoval dodat Janukovyčovi zbraně. Silnou kávu bylo nedávné prohlášení Putinova poradce Sergeje Glazjeva, který prohlásil, že pokud se

Majdan nerozejde, bude silové řešení nezbytné. Nynější ruští vládcí chtějí zřejmě kráčet v Brežněvových šlépějích.

Rádi bychom se dočkali doby, v níž budou žít lidé pod vládou podle svých představ. Stále žijeme nemálo lidí v poměrech, které vyhovují nechtěným samovládcům. Napsal jsem nedávno do Lidových novin: „Způsob potlačení majdanské vzpoury nemusí být vždy pro diktátory účinný. Hodlal-li Janukovyč napodobit úspěšný zásah Číňanů proti studentům v roce 1989, zde mu to osudově nevyšlo. Z historie víme, že každá totalita se dřív nebo později zhroutila.“

Foto Ivo Dokoupil

Je hrozná představa, že i po majdanských masakrech bude ostatní demokratický svět ochoten zapomenout v obavě před větším požárem. Dobyvatelé budou postupovat chytřeji – budou praktikovat politiku krájeného salámu, ovládnou zprvu bezbolestně, Krym (jako to udělali s kusem Gruzie), posléze východní Ukrajinu a vidina starého dobrého impéria přestane být pro Putina jen snem. Jak píše o něm výstižně novinář britského Economistu: „Žije obklopen lží a věří svoji vlastní propagandě. Že říká, že Ukrajina není žádný pořádný stát, že Majdan tvořili narkomani, fašisti, homosexuálové a Židé a Západ těmto lidem nepůjde pomoci.“ Opravdu zlověstný slovník, nasměrovaný hlavně do vlastních řad – v zemi s jednotným tokem informací vždy zabere.

JAN ROMAN

Z NAŠÍ POŠTY

sirotčinec a okolnosti, podmienky... Musím ale povedať, že svokor nikdy s nami o tom nechcel rozprávať, bol celkovo sklamaný a roztrpčený. Jeho famílija je Papiš... Můžete mi poradit?

Štefan Drozd, Vranov nad Topľou

Ráda bych dál odebírala časopis

Chtěla bych vám vyslovit uznání za to, jak jste do časopisu zpracovali rozloučení s mým otcem Josefem Havlem. U nás to četla celá rodina a článek vzbudil uznání všech. Ráda bych dál časopis odebírala.

Dana Nopová

odmietol však a zostal vo Volaroch, kde našiel svoju životnú partnerku, pochádzajúcu z východného Slovenska. S rodinou tam žil cca do 1964 r., potom dožil v istej dedinke v Humenskom okrese. Ja som sa narodil tiež vo Volaroch, s mojou manželkou, dcérou dotyčného, sme chodili do školy na Šumave, potom sme sa aj zobrali. Dávam toto všetko – životnú históriu rodiny – „na papier“ avšak chýbajú mi k tomu niektoré náležitosti: aká bola situácia na Podkarpatsku v 1920–30 rokoch, keď odšiel odišiel, prečo a ako sa to všetko stalo... Mukačevský

Svokor sa volal Papiš. Poznal ho niekto?

Môj svokor (už nebohý) sa narodil (1923) v obci Borsučina, Volovecký rajon, no keď sme tam boli po 60 rokoch od jeho narodenia, nič také sme tam nenašli. Jeho životná epopeja je zvláštna - z Borsučiny (že by teraz Abranka?) odišiel nedobrovoľne ako sedemmesačný najprv do sirotčince v Mukačeve, potom ako šesťročného ho ktosi (?) zobral do Čiech, na Šumavu, kde slúžil u dvoch statkárov. Napokon v r. 1946 mohol odísť so svojim „pánom“ do Nemecka,

O cestách pomoci Církve bratrské na Podkarpatskou Rus

Občas se členové naší církve ptávají, jak a zdali pokračuje humanitární pomoc na Podkarpatskou Rus. Pokusím se odpovědět v poněkud širších souvislostech.

K historii pomoci

Už záhy po připojení Podkarpatské Rusi k Československu v roce 1919 začala sociální a misijní práce naší církve v Podkarpátí. „Podkarpatorus“, jak se tedy tomuto kraji také říkávalo, byla jedna z nejzanedbanějších částí naší republiky. Zejména venkov žil životem skromným, často zaostalým. Alkohol v rodinách se přičinil o množství sirotků. Těch je tu dost i v současnosti.

Zvláštním Božím nástrojem v organizaci diakonické práce se stal bratr Pavel Černý (dědeček současného kazatele na Soukenické), který přijal místo vedoucího státního úředníka podkarpatoruské zemské sociální péče. Jeho prostřednictvím se naše církev podílela na chodu státního domova pro opuštěné děti ve Svaljavě. Později Jednota česko-bratrská převzala domov zcela do své péče a v průběhu dalších let zde vybudovala nové, na tehdejší dobu velmi moderní zařízení. Dům dodnes stojí, je v něm poliklinika. Diakonická práce se rozvíjela i v jiných částech této země. Ruku v ruce s praktickou pomocí se rozšiřovala i služba misijní. Pravidelně do nejvýchodnější části republiky jezdil kazatel František Urbánek, který si tento chudý kraj podivuhodně oblíbil. Velké množství času a energie věnoval Podkarpátí a Ludvík Rejchrt, kazatel prešovského sboru Jednoty česko-bratrské, který pravidelně objížděl a povzbuzoval slovem z Písma věřící. Po rozbití Československa na podzim 1938 byla nadějná činnost diakonická i misijní násilně ukončena, vzájemné kontakty nadlouho znesnadněny.

Na tuto práci navázala od roku 1965 neorganizovaná, ale soustavná práce kazatele Stanislava Heczka. Ten pravidelně cestoval do tehdejších zemí Sovětského svazu, nejprve na Volyň, pak také na Podkarpatskou Rus. (Před dvěma léty jsme spolu oslavili cestou na Východ stou výpravu!) Organizoval humanitární i finanční a duchovní pomoc. Podílel se na pašování křesťanské literatury. Byla to činnost odvázná, konspirativní a velmi záslužná. Podařilo se mu vybudovat most lásky přes drátěné lidské hradby. Krásně o tom vypráví ve své půvabné knize „Mosty lásky“.

Po pádu železné opony

Po rozbití Sovětského svazu a pádu komunistického režimu se v 90. letech otevřely hranice. Bratr kazatel Heczko nelenil a organizoval humanitární pomoc ve velkém, pomáhal navazovat kontakty mezi Západem a Východem. Na Podkarpatské Rusi se spolupracovalo obvykle se Svazem evangelijních křesťanů baptistů (dále jen SEKB), jejichž sbory vznikly z malých hloučků misie Jednoty česko-bratrské v meziválečných letech.

Pomoci bylo určitě třeba. Sám vzpomínám na svůj první příjezd do zakarpatské země: Obcho-

dy poloprázdné, nouze i o chléb, infrastruktura mizerná, silnice katastrofální. Ale lidé tu byli laskaví a srdeční.

Pomoc Diakonie CB

Po roce 2000 začala organizovat pomoc Diakonie CB nejprve formou vánočních balíčků pro děti, později i pro důchodce. Tato forma došla svého naplnění a byla ukončena v roce 2007. Životní úroveň v Podkarpátí se zvýšila, navíc náklady na „balíčkovou“ formu pomoci byly velké. Přešlo se tedy postupně z materiální na efektivnější finanční formy.

Od balíčků k penězům

Každý rok jsme rozdělovali částku zhruba třiceti až čtyřiceti tisíc korun, což je tu cena za jednu lehčí operaci. Peníze jsme předávali buď přímo potřebným na základě dlouhodobých důvěrných vztahů, nebo pomocí ústředí místní církve, o rozdělení dále rozhodovala bratrská rada SEKB v Zakarpátí. Rovněž nám pomohli důvěryhodní lidé z místních sborů. Výhodou je institut diakonů sloužících ve zdejších společenstvích a oblastech, kteří nejlépe znají potřeby

Lemkovský kostelík. Grafika Anny Karpan

své komunity. Kontrola využití probíhala formou osobní návštěvy těch, kteří peníze dostali. Byly to zajímavé vstupy do životů lidí. Každý příběh by stál za zapsání. Nikde jsme se nesetkali se zneužitím peněz, jen někdy jsme kroutili hlavou nad efektivitou využití. Ale to je obecně úděl humanitárních pomoci. Ve valné většině však peníze splnily svou funkci. Přispěli jsme konkrétním lidem na část nákladů léčby a napomohli dobrým vztahům mezi českou a podkarpatskou církví. Na základě naší pomoci vznikají další projekty spolupráce mezi jednotlivými sbory v Českých zemích a v Zakarpátí.

Současná situace

Podkarpatská Rus se vyvíjí poněkud odlišně od ostatní Ukrajiny. Lid je zde pracovitější, podnikavější, porodnost větší. Hospodářsky se region nachází ve stádiu rozvoje divokého „východního“ kapitalismu. Troufám si tvrdit, že zde nikdo netrpí hladem jako dříve. Lidé, včetně důchod-

ců, dostávají pravidelnou penzi. (Před oranžovou revolucí tomu tak nebylo.) Průměrné příjmy jsou zhruba, podle mých odhadů, asi poloviční v porovnání s českými. Životní úroveň se od České republiky zjevně liší, je nižší. (I když se zde nabízí otázka, co je vlastně kvalita života.) Obchody jsou plné zboží, rostou hypermarkety. Všude se dávají a berou úplatky - na úřadech, při pokutách policii, ve školách a samozřejmě u lékařů. Zakarpátí je země rozervěných nůžek - chudí jsou velmi chudí (pro nás až nepředstavitelně) a bohatí velmi bohatí.

Největším a stálým problémem je zdravotní péče. Je plně hrazena pacientem, údajně nikoliv za úkony, ale za materiál, včetně léčiv. Například při operaci si musíte uhradit i tampóny, jehly a další pomůcky. Musí se počítat s úplatky, o které si lékaři zcela otevřeně říkají. Dokonce i sanitárka vám mnohde nevytře pokoj, dokud nezaplatíte. Při vážnějších nemoci nastává pro rodinu či starého člověka doslova katastrofa (často na něj sbírá celá rodina). Kdo nemá peníze na léčení, je bez šance. Je nanejvýš chvíli udržován, aby se neřeklo. Další šokující problém je nástup nové generace lékařů (kteří si své diplomy koupili a moc léčit neumí). Říká se, že v místních nemocnicích najdete odborníky na levé a pravé ucho zvlášť. Starousedlíci vědí, ke komu jít pro potvrzení (bумаžku) a ke komu s prosbou o léčení.

Pokračování humanitární pomoci

Má ještě smysl nějaká humanitární pomoc? Pravda, místní lid se bez české pomoci klidně obejde. Žádná pomoc nemůže nahradit málo fungující státní systém. Naše finanční pomoc se podobá pověstné kapce v moři.

Ale bývalý předseda naší sesterské církve Nemeš mi citoval jejich evangelickou píseň o tom, že „kapka ke kapce jednou vytvoří moře“. Pomoc tedy stále smysl má. Zájem o pokračování pomoci tlumočil i předseda zakarpatské církve Ivan Kondor.

O tom, jak dál, bylo však třeba času na rozmyšlenou.

Na zasedání správní rady Diakonie Církve bratrské jsme se dohodli, že pokračovat budeme spíše formou větší finanční pomoci jedincům. Nebudeme částku drobit plošně mezi potřebné. Pomáhat nám bude síť důvěryhodných východních kontaktů, která za léta máme.

Setkal jsem se např. s dívkou, která onemocněla rakovinou lymfatického systému, byla úspěšně léčena v Kyjevě a doléčována v Maďarsku. Zatím do ní rodiče investovali zhruba půl miliónu korun. Otec pilně vydělává a shání peníze, kde může. Do podobných příběhů můžeme naši pomocí pozitivně zasáhnout a mít radost z dobrých konců. Kéž se tak stane. O příbězích budete informováni.

Pokud budete chtít přispět, můžete využít účet Diakonie Církve bratrské.

Účet diakonie: 478450393 / 0300. Do poznámky napsat Ukrajina.

PETR KUČERA,
Frýdek-Místek

Родный край

Додаток до новинки Podkarpacká Rus (Прага – Пряшів)

Не люб свій народ
зато, же є славный,
але зато, же є твій.

Александр Духовный

О русиньских талантах в словацкй літературі

За послідні роки на словацкй літературній сцені ся появили двое талантованы авторы, котрых книжки ся за послідню добу стали найчітанішыма в Словаккй. Обидвое авторы суть Русины, походжають з русиньского простору выходной Словаккй. До літературы вступили лем недавно, книжками написаныма в словацкым языкы, но доказали обстаты в твердй конкуренції словацкых авторыв.

О **Марошові Крайнякови** (1972) сьме уж в новинках писали, є родоком з Вышшой Сдлєвой округу Свідник, котрый од року 1991 жыє в Братіславі. Середню школу штудовав в Пряшові а за тым выштудовав соціалну роботу на Універзіту Коменьского в Братіславі. В році 2006 абсолвовав International Business School в Бріі. Моменталні жыє в Братіславі а професіонално ся орьєнтує на маркетинг у сфері телекомунікацій. Мароша Крайняка словацкы літературы критікы означілі як талантованого автора, кідь дебутовав книжков *Sapathia* (2011). О єго квалітах свідчїть і то, же двараз за собов бив номінованный до узкого кругу фіналістів літературного оцініня *Amsoft litera*.

У вышиткых своїх прозах ся Марош Крайняк рушаєт в русиньскім геопросторі Прячівціны, Лемковины і Підкарпатской Руси а до літературы вносить свойскый погляд на умераючій світ – свій рідный край, на теріторію народностні і языково компактну, котра по другій світовій войні остала розділена меджі дакількыма штатами а отворять твердй погляд на реаліту русиньского мікросвіта. Головнов поставов книжки є молодой муж, котый ся з Братіславы вертаєт до своєго рідного краю на выході Словаккй.

На свій успішний дебют надвзяв у своій другій книжкї *Entropia* (2012). Так як і в Карпатї, і ту автор пуге русиньско-лемковскым світом а в своім повіданю ся рушаєт на грані простору і часу. Реаліта ся в книжкї переплігаєт зо сном, минулоєт з будучноєтєв, чім автор наводить тяжку атмосферу хаосу, в котрій росне чути скрытого непокоя і зла а на поверхньоєт ся тиєне штоєт невыповіджене історієв, дашто што заєтєло в краснім, но навїкы умераючым а предсі живым русиньскім краю. Автор кладе перед читателя много вопросів, но не даваєт на них одпо-

відь. Цільм повіданєм ся тягаєт основну фїлозофїчний вопрос, ці може ціложывотне покаяня змыти кров з рук грїшника а спасити єго душу. Но одповід од автора не приходить а читатель ю мусить найті сам. У своій прозі ся автор переносить з Пряшова на Лемковину, одты на Україну а наслідні і до канадского Торонто, а праві мотів пугована є призначный і про третю книжку Мароша Крайняка а то є *Informácia* (2014). І третя книжка Мароша Крайняка є звязана русиньскым простором, і кідь векша часть ся діяня є описом інтернатного жывога Братіславы. Книжка *Інформація* є повіданєм од двох молодых хлопцєх котры ся снажаєт утікнуты з русиньского світа за ліпшыим жывогом. Феді штудує в Братіславі а як векшына штудентів і він жыє веселым інтернатным жывогом но пізніше зачінаєт робити в меджінародній фірмі а ставаєт ся отроком модерного цивїлізованого світа. Єго приятель Вакоє ся круть в бліднім кругу а нагаєт ся за роботов по Німецьку і Америці, но ани він не находить покій в модернім світі. А так ся одидвое камаратя вертають домів до родного краю. Тов домашнєв райсков землєв є Флорїска монархія – теріторія на граніці меджі Словаккєв, Українов і Польшов. Є то магічний край русиньскых дїдів, котрый є протїкладом модерного глобалізованого світа, но і тот поступно переставають хлопці видїти ідеалні.

Другым літературным талантом є **Андреа Рїмова** (1985), молода перспективна авторка з Меджілаборець. Выштудовала шпорту гімназію Пряшові, но про ураз ся шпорту мусила зречі а зато нескорше штудовала масмедіалну комунікацію на Пряшовекї універзіті в Пряшові. По закінчїню штудії одышла за роботов на Цїпрує, де написала свою першу книжку а в писано продвожує дотепер. Моменталні жыє в Братіславі.

Андреа Рїмова выдала штири романы: *Amnesia za zradu* (2011), *Nech práš, keď plačem* (2012), *Kamasutra našich klamstiev* (2013), *Dáždnik pre Tamaru* (2013). Вышиткы романы вышли в словацкым языкы а їх переклад до чеського языка бы мав выйти уж того року.

Незнама молода авторка доказала заїнтересовати читателів уж своєв першов книжков

Amnesia na zradu, котра ся дістала на девяте місце, меджі найчітанішы книжкы, в реїтінгу словацкого інтернетового продаїцо. Єй далшы книжкы ся достали іщі выше.

Андреа Рїмова є авторков женьскых романів. Дїяня своїх романів сітуєт до теперішнєго часу а пише о меджілюдьскых ошностїнах, людєх і їх характерох. Єй романы ся чїтають легко, тягають чїтеля аж до послїдїей страны. А і кідь в романох нечути русиньску проблематіку, надчасовыма людьскыма темами і своєв легкостєв пиєсьма знала авторка заїнтересовали чїтателів вышиткых генераций.

Першый роман *Amnesia na zradu* бив чїсто женьскым романом о приятельствї двох молодых дівок, котры судьба поставила протів собі. Но в далшых романох уж авторка переходить од чїсто женьской літературы до жанру крімї ті траїлеру. Далшы три романы Андреї Рїмовой выгядають на першый погляд як чїсто женьскы романы, бо авторка чуєтливо описує жывог жен, їх проблемы і перїпетїї в днєшнім світі, но в книжках чїтателі находжають і штоєт інакше, дашто што зачінаєт выходити за рамкы женьской літературы – остры сітуації повны эмоцій, тонкый псіхологїчний опис головных постав а докінце і крїміналну заплетку, зато є тяжке зарядити авторку до конкретной жанровой групы.

Обидвое споминаны авторы суть на словацкй літературній сцені релатівно курто, выбрали собі тажшю путь літературов, не снажаєт ся заїнтересовати чїтателів екзотїков русиньской тематікы, но уж од зачатку давають знати, же іщі будуть мати што повїсти, і же в їх подано іде о кваліту авторьского прояву. Обидвое авторы робляєт Русинам добре мено і рекламу всяды, де свої книжкы презентуюєт, зато ся нам оставьт надїяти, же раз сі з їх пера прочїтаємо дашто і в русиньскім языкы – а не лем мы, но і Русины у світі.

АЛЕНА БЛЫХОВА

Tématem mého bádání je Podkarpatská Rus

Prožil jsem útlé mládí v Užhorodě (1930–33), proto mě tato nejvýchodnější část bývalého Československa velmi zajímá. Otec sloužil v oněch letech jako zástupce velitele 12. pěší divize čs. armády v Užhorodě a matka tam krátce učila na českém gymnáziu.

Výsledkem mého bádání o této oblasti je několik článků, domnívám se, že váš časopis by byl vhodným místem pro jejich uveřejnění.

Kdy bude k dispozici na internetu další číslo vašeho časopisu s dokončením pohnutého a obdivuhodného životopisu gen. M. Kričfalušihho od K. Richtera? Rád bych členy Vojenského sdružení rehabilitovaných upozornil na blížící se výročí úmrtí gen. Kričfalušihho.

Ing. František Hroník

Autorovi jsme vzápětí odpověděli, že jeho příspěvky vítáme. Máme taky radost že ho – a nejen jeho – zaujala stať Karla Richtera o generálu Kričfalušim, dokončili jsme ji v tomto čísle, na internetu bude ihned k dispozici. Red.

Nabídka turistických aktivit

Přijel jsem z Ukrajiny, kde jsem pracoval v mládežnickém klubu; vedl jsem jej, dělal program a vedle toho i vedl oddíl, skupinu dětí TGE (The game extreme – <http://vk.com/the.game.extreme>). Napadlo mne pokračovat v této činnosti i zde v ČR a nabídnout dětem z ukrajinských či rusínských rodin podobný turisticko-dobrodružný oddíl plný her, výletů, dobrodružství. Možná by to někoho oslovilo, včetně rodičů. Umím ukrajinsky i rusky. Pokud byste mi mohli v této věci nějak pomoci (kontakty, kam se obrátit, kde vyvěsit plakátky, atd.) budu moc rád.

Ondřej Martinek

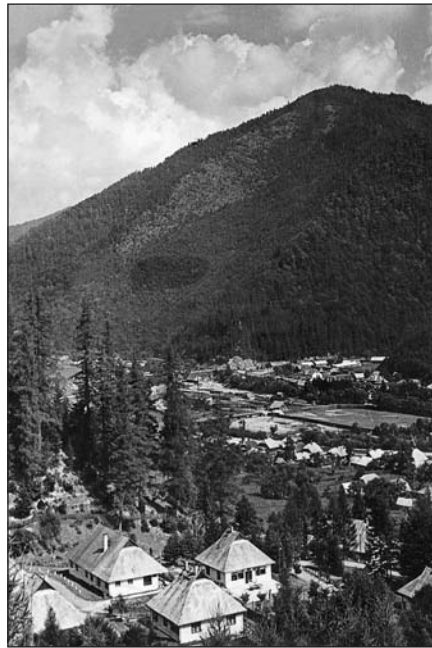
<http://vk.com/wifizombie>, <https://www.facebook.com/ondra.knopka>,
www.olimali.cz

S autorem dopisu jsme v kontaktu, rádi budeme na projektu spolupracovat, uvažujeme také o jeho návrhu uspořádat na dané téma besedu. Red.

Příběh jedné fotografie

Nedávno jsem shlédl velmi pěkný dokument o Podkarpatské Rusi, podpořený vaší Společ-

ností, čímž jsem se o ní také dozvěděl. Navštívil jsem vaše webové stránky a viděl, že máte hezké dobové i současné fotografie z této oblasti. Proto si dovoluji se vás zeptat, jestli byste neměli elektronickou verzi fotografie v dobré kvalitě i z okolí obce Dubove, nejlépe krajinu se starou zástavbou bez lidí. Na vysvětlení nezvyklé žádosti připojuji, že moje babička, která se zde narodila, bude velmi brzy slavit 100 let a rád bych jí potěšil obrázkem krajiny jejího dětství.

Jaroslav Demel

Žádanou fotografii našel náš spolupracovník a historik Radan Lášek a poslal ji pisateli dopisu. A pan Demel nám pověděl, že babička měla radost... I my máme radost. Podívejte se na snímek obce Dubové i vy, je skutečně pěkný. Red.

O Rusínech v zahraničním exilu

Jako badatel se zabývám československým exilem po únoru 1948. Během studijního pobytu v USA jsem nashromáždil mnoho materiálů o Radě svobodné Podkarpatské Rusi (založené v 50. letech, ústředí v kanadském Hamiltonu) a rád bych o této organizaci publikoval větší studii. Chci se zaměřit i na její představitele Vasila Fedince, Gabriela Sarkaniče, Emila Klímu, Vasila Dechu a další. Bohužel nemohu k těmto lidem najít žádné informace ani fotografie. Můžete rozhodit síť ve Společnosti přátel Podkarpatské Rusi a u spřátelených historiků, zda by mi někdo nemohl pomoci?

PhDr. Martin Nekola, Ph.D.

Na žádost pana doktora Nekoly jsme se spojili s několika historiky a poprosili je o pomoc. Zatím jsme ve stádiu pátrání, ale věříme, že i zveřejnění tohoto dopisu pomůže v získání dalších informací. Red.

Jak šel život...

Dovršil jsem 90 let svého pestrého života. Narodil jsem se na Podkarpatské Rusi v obci Značevo, ležící mezi Užhorodem a Mukačevem. Otec byl Čech, maminka Rusínka, její otec byl ředitel školy. Měla sestry a jednoho bratra, který byl z dětí nejmladší. Po jeho narození jejich matka brzy zemřela. Moje maminka byla nejstarší, a tak jí připadla starost o početnou rodinu. Všichni její sourozenci působili jako učitelé, z ní se stala výborná kuchařka. Po mém narození byl můj otec přeložen do Ťačova na okresní úřad, maminka tam pak vařila pro české úředníky, učitele a jiné české zaměstnance.

Postavili jsme rodinný domek, který jsme v roce 1949 jako téměř nový museli opustit a vše tam zanechat. Jedna z mamčiných sester si vzala za muže pana Párkányiho, bratra JUDr. Ivana Párkányiho, významného politika a státního úředníka, kancléře u prezidentů T. G. Masaryka i Eduarda Beneše, krátkodobě i ministra. Papež jmenoval dr. Párkányiho rytířem komturem řádu sv. Silvestra. Jsem tedy jeho vzdáleným příbuzným, několikrát jsem byl u něj i na návštěvě v Praze na Hanspaulce. Měl syna profesora a dvě dcery, Marii Křížovou a Věru Vacovou. Obě jsou vašimi členkami, já si s nimi stále dopisuji. Po dr. Ivanu Párkányim je pojmenována jedna ulice v Mukačevě. Další mamčinina sestra Magda se provdala za učitele, později básníka a spisovatele Župana, po němž je rovněž pojmenována jedna ulice.

Prožil jsem na Podkarpatské Rusi krásných patnáct let, po vystudování střední průmyslové školy stavební v Plzni jsem si myslil, že se tam vrátím a budu budovat krásnou malou Podkarpatskou Rus. Bohužel se tak nestalo.

Antonín Velínský, Písek

